

Onsdagen den 28 februari

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Finansdebatt (forts.)

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Under replikskiftet mellan finansminister Sträng och Gösta Bohman efterlyste finansministern besked om vad det var för slags felräkning man hade gjort i finansdepartementet när man sammanställt moderata samlingspartiets budgetalternativ. Gösta Bohman hade då ingen replikrätt och kunde därför inte svara här i kammaren. Han överlämnade visserligen därefter ett skriftligt besked till finansministern, men för att detta skall komma in i kammarens protokoll vill jag här kort redovisa att det gäller tre punkter i vårt alternativ.

För det första hade vi föreslagit att de övre lånegränserna för statliga bostadslån skall fastställas till 90 procent av låneunderlaget, oberoende av förvaltningsform. Detta hade inte medtagits i sammanställningen avseende budgetåret 1972/73 i finansplanen när man gjort upp den i finansdepartementet, men det skulle ha inneburit en besparing på 360 miljoner kronor för budgetåret.

För det andra hade vi föreslagit en höjning av räntan på amorteringspliktiga tilläggs lån. Denna höjning hade inte heller medtagits. Den skulle ha inneburit en inkomstförstärkning på 12 miljoner kronor.

För det tredje hade vi föreslagit att koncernbidrag inte skulle få utgå från LKAB och Tobaksbolaget till AB Statsföretag, utan i sedvanlig ordning upptas till beskattning i respektive företag. Det hade inneburit en inkomstförstärkning med 60 miljoner kronor. Tillsammans skulle det alltså ha inneburit en förstärkning av budgeten med ca 430 miljoner kronor.

Herr talman! Arbetslöshetssituationen har självfallet varit en central fråga även i årets finansdebatt. Den väsentligaste frågeställningen inför den arbetslöshetssituation som vi nu upplever är: Hur skall politiken utformas för att det skall tillskapas nya arbetstillfällen i industrin?

Det är ju här dels fråga om möjligheter att få nya jobb tillskapade i redan befintliga företag, dels nystartande av företag. Jag tänker helt kortfattat uppehålla mig bara vid den sistnämnda punkten, och jag vill därvid gärna rikta mig till finansutskottets ordförande och formulera detta som en fråga till honom.

Jag träffade för ett tag sedan här i Stockholm en man, som berättade för mig att han hade tagit fram en ny produkt, som tidigare inte har tillverkats i Sverige men som väl kunde konkurrera med en produkt som

importeras från ett annat land. Han hade låtit marknadsundersöka den nya produkten, och alla olika undersökningar hade visat att den var väl värd att tas upp till produktion. Han berättade vidare att han själv hade ett mindre kapital, som han kunde tänka sig att investera i en ny rörelse. Resten av det kapital som erfordrades måste han låna upp. Han hade undersökt möjligheterna att få göra det, och det hade sett ut att kunna gå vägen. Men så visade det sig att alla beräkningar vi kunnat göra leder fram till att vi visserligen här skulle ha kunnat ge jobb till 20 personer – det gäller alltså ett litet företag – och reducera vårt behov av import. Men det ekonomiska resultatet såg inte ut att kunna bli bättre än att han på det egna kapital som han kunde sätta in i rörelsen skulle få en avkastning som var drygt 1 procent lägre än den bankränta han nu fick på samma kapital.

Då frågade han mig: Hur tror du nu att det kommer att utvecklas i fråga om olika former av belastning på företagen? Hur kommer det att bli med löneskatten? Tror du att den avvecklas relativt snabbt? Hur tror du att det går med ATP-avgiften?

Jag svarade med att nämna vad som skulle hända om vår politik kunde få tillämpas. Men vad skulle finansutskottets ordförande herr Ekström vilja svara den här mannen som funderar på att starta ett företag men som nu inte vågar göra det därför att avkastningen på hans eget kapital skulle bli sämre än bankräntan. Han skulle dels förlora på att göra detta, dels var han ganska osäker på hur lönsamheten skulle tänkas utvecklas med hänsyn till olika belastningar på företagen.

Det här är en litet mera jordnära fråga än de svepande översikter som av naturliga skäl förekommit i debatten tidigare i dag. Men det är just sådana här jordnära frågor som är väsentliga att klara av så att vi kan ge riktiga besked. Frågan är alltså vad vi skall säga till den företagare som enligt alla kalkyler nu inte kan få en vettig avkastning på det kapital han eventuellt skulle vara beredd att satsa i ett nyföretagande som skulle ge 20 nya jobb. Vad kommer socialdemokratisk politik att innebära vad gäller möjligheterna till förbättrad lönsamhet för det tilltänkta företaget?

Att ge ett svar på detta är väsentligt, inte bara till alla dem som eventuellt går omkring och planerar att starta eget företag utan till alla väljare i landet så att de vet vad de har för alternativ att välja mellan.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Under lång tid förklarades prisstegringarna vara "det pris vi måste betala för den fulla sysselsättningen", men i dag har vi både kraftigt stigande priser och en omfattande arbetslöshet. Detta visar hur den kapitalistiska spekulativen drabbar de arbetande människorna på olika områden. Det är därför inte genom en rad stödåtgärder till privatkapitalet man kan komma till rätta med vare sig arbetslösheten eller de stigande priserna. Det behövs en radikalt annan politik, som tar sikte på att begränsa spekulationsintressena.

Finansutskottet nöjer sig i stort sett med att se prisutvecklingen i vårt land i förhållande till utvecklingen på världsmarknaden och kommer därför fram till ett passivt konstaterande att "bl. a. mot denna bakgrund beräknas konsumentpriserna i Sverige under loppet av 1973 stiga med

nära 5 procent”.

Under 1971 steg som bekant priserna med 7,5 procent, varav drygt 3 procent berodde på skattepolitiska åtgärder, medan prisstegringarna under 1972 blev 5,5 procent. I finansplanen konstateras att livsmedelspriserna stigit snabbare än andra varor.

Prisstegringarna på dagligvaror var 7,9 procent under år 1972. Inför de nya prisstegringar som var att vänta genom jordbruksavtalets verkningar tvingades regeringen införa prisstopp på vissa livsmedel. Detta prisstopp var synnerligen befogat, och från vänsterpartiet kommunisterna hade vi redan tidigare krävt prisstopp.

Prisstoppet omfattar emellertid endast en dryg fjärdedel av de s. k. dagligvarorna, och därför anser vi att det borde vidgas för att hindra prisstegringar också på övriga varor. När man från regeringen hävdar att ett vidgat prisstopp inte verkar meningsfullt, så är det inte säkert att det omdömet kommer att stå sig fram över valet. Det visar erfarenheterna från 1970, då man inför den kraftiga opinionen mot prisstegringarna tvingades införa ett prisstopp som vpk länge krävt men som regeringen avvisat.

Prisutvecklingen och skattepolitiken har ett klart samband, detta särskilt med tanke på att utanpå prisstegringar, oavsett vad som orsakat dessa, lägges mervärdeskatt.

Den skattepolitiska utvecklingen från 1950-talet, då omsättnings-skatten infördes, har haft ökad indirekt beskattning som konsekvent linje. För denna utveckling bär regeringen och de borgerliga partierna ett gemensamt ansvar. Taktiska turor från de borgerliga partierna ändrar inget i sak därvidlag. De indirekta skatterna har ständigt ökat i betydelse för statens inkomster. Enbart momsens svarar för närmare en fjärdedel av inkomsterna i totalbudgeten, och tillsammans med övriga indirekta skatter inflyter närmare en tredjedel av inkomsterna i denna form.

Det är också av intresse att notera, att medan skattetrycket i procent av bruttonationalprodukten för fysiska personer tredubblats under 1950- och 1960-talen så har det för juridiska personer varit oförändrat, om man utgår från 1950, och minskat med nära hälften om jämförelsen börjar några år in på 1950-talet.

Skattebeloppet i förhållande till bruttovinsten i industrin föll under perioden 1953–1968 från 35 procent till 20 procent. Likaså har förmögenhetsskattens andel av den totalt uppburna skatten sjunkit från 2,82 procent budgetåret 1949/50 till endast 1,01 procent budgetåret 1971/72.

Det finns alltså skäl att på olika sätt skärpa beskattningen av stora förmögenheter, höga inkomster, bolagsvinster m. m.

Till de mera märkliga argumenten för ökad indirekt beskattning hör påståendet att man därigenom effektivast bekämpar skattefusk och skatteflykt. Det förhållandet att väldiga belopp undandras direkt beskattning kan man naturligtvis inte lösa genom ökad indirekt skatt, som i hög grad blir betungande för den livsnödvändiga konsumtionen.

Tvärtom är det naturligtvis så, att om man sätter stopp för skatteflykt och skattefusk kan skattebördorna lättas för de grupper i samhället som i dag hårdast drabbas av konsumtionsbeskattningen, dvs. låginkomsttagare av olika slag.

De siffror som anförts i diskussionen om skatteflykt och skattefusk varierar, men att det är fråga om miljardbelopp tycks alla vara ense om.

Det är framför allt på tre vägar stat och kommun undanhålles stora skatteinkomster:

1. genom att skattelagstiftningen ger särskilt de stora aktiebolagen omfattande favörer;
2. genom att gällande skatteregler utnyttjas på ett sätt som inte lagstiftaren avsett, och där man kan tala om skatteflykt;
3. genom att inkomster och förmögenheter i direkt strid med lagen undandras från beskattning, och där man kan tala om skattefusk.

Det är ingen överdrift att påstå att vanliga löntagare, som betalar skatt på varje krona i inkomst och därtill får betala skatt även på det man konsumerar för livsuppehållet, är upprörda över att penningstarka grupper mer eller mindre öppet undanhåller stora belopp från beskattning.

Det bör vara lättast att komma till rätta med skattelagstiftningen om bara den politiska viljan finns. Men här har man att göra med den allmänna inställningen från regeringen — med aktivt och livligt stöd från de borgerliga partierna — att på olika sätt subventionera företagen. Man kan beräkna storleken av gåvor och subventioner till företagen under 1972 till betydligt över 1 miljard kronor, och hela raden av investeringsavdrag och liknande återkommer också i årets budget. På detta sätt befrias företagen från att betala skatt för vissa inkomster, och de får i vissa fall direkta gåvor. Vi menar från vänsterpartiet kommunisterna att gåvo- och subventionspolitiken till de kapitalistiska företagen måste upphöra.

Att skatteflykten undandrar väldiga belopp från beskattning är odiskutabelt. Fåmansbolag och vinst- och förlustbolag har växt fram som svampar ur jorden, oftast med syftet att utnyttja skattereglerna på ett otillbörligt sätt. De åtgärder som vidtagits för att stävja denna verksamhet är helt otillräckliga, och ändå har betydande belopp kunnat dras fram i ljuset under senare tid.

Det måste vara mera angeläget att ta itu med skatteflykt och skattefusk än att söka nya områden för indirekt beskattning. Här bör man vidta snabba åtgärder. Dessa frågor bör enligt vår mening bli föremål för särskild uppmärksamhet oberoende av de båda utredningar som arbetar med övriga skattepolitiska frågor.

Jag vill fråga regeringspartiets företrädare: Är ni beredda att biträda vpk:s förslag om en snabbutredning rörande åtgärder mot skatteflykt och skattefusk? Svaret på den frågan är av stort intresse för alla dem som till punkt och pricka erlägger skatt såväl på sina arbetsinkomster som på sin konsumtion.

Det spel som regeringen och de borgerliga partierna fört kring de 360 miljoner kronor som det kostade att inte låta jordbruksavtalet slå igenom på vissa livsmedel har uppvisat det mesta i fråga om falsk framställningskonst. Man har sökt inbilla folk att varenda krona är intecknad och att man måste ta in pengarna på någon konsumtion för att pristoppet skall vara möjligt att genomföra på vissa livsmedel. Som ett villkor för att stoppa prishöjningarna på vissa livsmedel har man sökt påstå att

konsumenterna måste betala mer för bensinen eller emballaget till läsk och öl. Detta är verkligen en falsk bild av finans- och skattepolitiken.

Vpk har sagt att också dessa 360 miljoner kronor måste kunna ses som en del av statsutgifterna, på samma sätt som alla andra utgifter för staten. Men vi har också sagt att om man nödvändigtvis vill ha fram beloppet, så bör det inte belasta den familjebudget som så innerligt väl behövede prisstoppet på vissa livsmedel; låt i stället kapitalet betala. Vi har också anvisat konkreta områden där pengarna finns. Vi har exempelvis föreslagit en beskattning av omsättningen på aktiebörsen.

I stället för att söka sådana utvägar har ett animerat gräl uppstått mellan regeringspartiet och de borgerliga partierna om huruvida det skulle heta skatt eller avgift, om det skulle gälla enbart engångsglas eller också omfatta returglas, och om vad som är mest miljövänligt.

Osökt erinrar man sig den klassiska repliken när ett par kända humorister sökte illustrera skillnaden mellan socialdemokrater och borgare med ett par pilsnerflaskor: "Det var tusan så lika varandra de är." I den nya varianten kanske man ändå kan se skillnaden i engångsglas eller returglas, men innehållet är detsamma!

Det dominerande draget i den skattepolitiska utvecklingen är att skatternas tyngd ökar för låg- och medelinkomsttagare. Detta sammanhänger framför allt med mervärdeskattens konstruktion, som leder till att på den omfattande prisstegringen bl. a. på livsmedel har skatten lagts som ytterligare börda, men också på att kommunalskatten tar lika mycket av låginkomsttagarens som av miljonärens hundralapp. Vänsterpartiet kommunisterna förfäktar behovet av förändringar i dessa avseenden.

Vi har länge krävt att livsmedel befrias från mervärdeskatt. Detta skulle vara den för låginkomsttagarna mest påtagbara förändringen i rätt riktning av skattepolitiken. Det skulle möjliggöra en omedelbar sänkning av levnadskostnaderna, och detta är det mest angelägna för barnfamiljer, pensionärer och över huvud taget för dem som måste använda större delen av sin inkomst till livsnödvändiga förnödenheter.

Vi underkänner talet om att det skulle vara administrativt omöjligt att genomföra en sådan åtgärd. I en rad andra länder förekommer differentierad mervärdeskatt, bl. a. lägre skatt på livsmedel än på andra varor. Påståendena att slopad livsmedelsmoms skulle gynna dem med höga inkomster som "frossar i lax och kaviar", som det brukar heta i den socialdemokratiska propagandan, är falska. Lika väl som stigande livsmedelspriser hårdast drabbar låginkomsttagarna och barnfamiljerna, lika väl skulle slopad moms gynna dessa.

Det är inte heller så, att slopad livsmedelsmoms måste leda till att statsinkomsterna minskar. Vi har nämligen ställt en rad konkreta förslag på hur inkomstbortfallet skall kompenseras. I motion till årets riksdag har vi bl. a. begärt skatteskärpningar genom följande åtgärder: höjning av förmögenhetsskatten, höjning av arvs- och gåvoskatten, höjning av bolagsskatten, slopande av extra skattelättnader för bolagen, höjning av reklamskatten, omsättningsskatt på handel med aktier, slopande av avdragsrätt för representation samt åtgärder mot skatteflykt och skattefusk.

Man skulle därigenom kunna lätta skatten och därmed sänka

levnadskostnaderna för dem som bäst behöver det och samtidigt skärpa beskattningen av spekulationsvinster och andra arbetsfria inkomster. Borde inte detta vara en meningsfull skattepolitik också för regeringspartiet om man vill föra en politik i flertalets intresse?

Skatteutskottet och riksdagen lyckades med konststycket att i samband med höjningen av bensinskatten avslå vpk-motionen om slopad livsmedelsmoms. Man sade att "avveckling av mervärdeskatten på livsmedel helt eller delvis - - - kan vara ett alternativ till prisstopp och kompensation härför", men vi har aldrig ställt vårt krav som ett alternativ till prisstopp utan tvärtom begärt båda dessa åtgärder.

Nu kan man inte så lätt komma ifrån frågan om att slopa momsen på livsmedel. Det kravet växer sig allt starkare från dag till dag, inte minst inom stora skikt av regeringspartiets väljarkår. Vpk har fört fram kravet i flera år, och vi kommer att fortsätta vår kampanj för en sådan omläggning av skatten. Vi föredrar att beskatta spekulationsvinsterna framför nödvändiga livsmedel, och vårt krav vinner ökad anslutning.

När det gäller skatternas inverkan för olika grupper i samhället spelar kommunalskatten en stor roll. Den tar samma belopp av miljonärens och låginkomsttagarens intjänata hundralapp och drabbar därför låginkomsttagaren hårdast. Nu har man sökt komma förbi problemet med de stigande kommunalskatterna genom att proklamera skattestopp för kommuner och landsting under de närmaste åren. Men man löser inte det problemet med att försämra angelägen kommunal service eller genom ökad avgiftsfinansiering av den kommunala servicen. Detta har för övrigt också Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund nyligen påpekat..

Vpk har i stället förordat en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun, och konkret har vi föreslagit att kommunerna befrias från den allmänna arbetsgivaravgiften och att den tillsatta utredningen om kommunernas ekonomi ges tilläggsdirektiv, innebärande att frågan om statligt grundbidrag till kommunala bostadstillägg och statens övertagande av personalkostnaderna för barnstugeverksamheten ges förtur.

Herr talman! Under senare tid har vi fått många prov på olika modeller för hur skattesystemet borde vara utformat. Det är olika löntagarorganisationer och enskilda politiker som gett sina bidrag till skattedebatten. Gemensamt för alla är uppenbarligen att man finner nuvarande förhållanden otillfredsställande.

Men för att ett skattesystem skall motsvara de breda folklagens intressen måste enligt vår mening framför allt inriktningen vara, att de mest bärkraftiga grupperna i samhället får betala mera och att bördorna lättas för dem som har de lägsta inkomsterna. Därför är fortfarande den mest aktuella uppgiften att befria livsmedlen från mervärdeskatt och att skärpa beskattningen av bolagsvinster, förmögenheter och stora inkomster efter de linjer som skisserats i kommunistiska motioner till årets riksdag.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I dagens debatt är det framför allt två frågor som har stått i förgrunden. Det är sysselsättningen och det är frågan om formerna, innebörden och eventuellt ändrade principer i den fackliga lönepolitiken.

I och för sig är det väl rätt naturligt att båda dessa frågor har ägnats så stort intresse.

Som verksam inom den sektor i den svenska ekonomin där vi har den absolut största arbetslösheten är det med intresse jag har tagit del av dagens debatt. Från borgerligt håll har tidigare här i dag under debatten anförts att sysselsättningsfrågorna bör sättas i främsta rummet. Jag noterar detta såsom ett positivt drag, ett erkännande av att läget i synnerhet för byggnadsarbetarna är bekymmersamt. Men å andra sidan kan man inte undgå att ifrågasätta om detta erkännande är allvarligt menat. De borgerliga har över huvud taget inga förslag att komma med. Det finns anledning misstänka att när vi går till beslut i olika frågor under det närmaste året så kommer de borgerliga åter att inta för byggandet negativa ståndpunkter.

Det starka betonandet av generella åtgärder i den borgerliga reservationen är just en sådan negativ ståndpunkt. Sakförhållandet är nämligen det att om man t. ex. vill åstadkomma en tidigareläggning av planerade byggprojekt, så skall man göra en kraftsamling av resurserna just i det syftet. Man skall alltså göra en selektiv satsning för att nå det mål man har satt sig före. Om man i stället splittrar sina resurser, exempelvis genom att föröda dem med en sänkt arbetsgivaravgift, så får man knappast märkbara resultat inom de mest utsatta områdena. Det finns ingen byggherre som tidigarelägger eller utvidgar ett projekt om arbetsgivaravgiften sänks. Den är en mycket marginell sak för honom. Vill man påverka handlandet, så krävs mera påtagliga åtgärder.

De borgerliga väljer alltså förslag som skulle ha varit hyggliga, om sysselsättningsläget över hela arbetsmarknaden hade varit likartat. Men så är det som bekant inte, och detta framhåller de borgerliga själva i den text i reservationen som föregår förslagen. Där poängterar man det utsatta läget för byggsektorn, men det rimmar inte med förslagsdelen.

Vad beror det på att de borgerligas ord inte följs upp i förslagen om handling? Vad beror denna klyfta egentligen på? Jag kan inte tolka det på annat sätt än att de borgerliga egentligen är mycket litet intresserade av byggnadsarbetarnas situation.

Det finns stöd för den tolkningen. Häromdagen skrev t. ex. Svenska Dagbladet i en ledare följande: "Den arbetslöse akademikern kan ofta ha det svårare än exempelvis den arbetslöse byggjobbaren."

Detta är ett synsätt som inte är särdeles positivt för byggnadsarbetarna. Det värsta i den vägen som jag har läst står skrivet i en kursbok som centern har gett ut. Den heter Framtid – decentralisering och ingår i det kursmaterial som centerns medlemmar arbetar med för närvarande. Där kritiserar man statsmakterna för en alltför stark bindning till ett högt byggande. Man fortsätter att skylla hyrornas höjd på byggnadsarbetarnas löner. Markpriser, materialkarteller o. d. nämner man ingenting om. Därefter kritiserar man regeringen för att den har gett vika för, som det heter, "starka påtryckningar", och släppt fram byggjobb där det har blivit arbetslöshet. Man nämner såväl Norrlandskommuner som Storstockholm. Och som kronan på verket sägs i centerns kursbok att byggnadsarbetarna ingår i en "maffia", som är "mycket inflytelserik i de kretsar som är politiskt ansvariga för näringspolitik och investeringar i

vårt land”.

Så länge centern sysslar med den här typen av indoktrinering av sina medlemmar kan jag inte dra någon annan slutsats än att man, därest man vinner regeringsmakten vid höstens val, innerst inne avser att behandla byggsektorns folk som en sorts ohederliga figurer — och detta är sannerligen i högsta grad anmärkningsvärt.

Svaren på de här ogrundade beskyllningarna kommer slag i slag i de nu pågående fackliga valen.

Låt mig så kommentera en annan fråga som fått stort utrymme i den allmänna debatten, så även i dagens finansdebatt.

De tre borgerliga partierna har motionerat om en stabiliseringspolitisk konferens med representanter för regeringen, för de demokratiska oppositionspartierna, för näringslivet och parterna på arbetsmarknaden. Reservanterna har yrkat bifall till motionerna.

Från den borgerliga sidan görs mycket omständliga försök att uttolka uttalandena av LO:s andre ordförande Gunnar Nilsson till att det skulle finnas ett fackligt stöd för en sådan konferensverksamhet. Finansministern har tidigare i dag tillbakavisat detta, och jag vill utifrån rent facklig synpunkt också anföra några kommentarer därtill.

Om det hade funnits ett fackligt stöd för en sådan konferens hade jag kunnat förstå den på borgerligt håll uttalade tillfredsställelsen. Men LO:s andre ordförande har inte uttalat sig för någon stabiliseringskonferens av moderat-center-folkpartimodell. I hans uttalande kan inte jag finna någon förändring i sak i avtals- och lönepolitikens uppläggning och inriktning. Att fackföreningsrörelsen önskar en samordning med regeringens politik är ju ingenting nytt. Före och under varje avtalsrörelse hitintills, åtminstone sedan mitten på 1950-talet, håller parterna på arbetsmarknaden kontakt med regeringen för att få regeringens samhällsekonomiska bedömningar. Men man tar kontakt även för att utreda effekten av olika budgetåtgärder eller avtalsmässiga dispositioner.

Att uttala behovet av ett fördjupat samråd är ingen ny princip, ingen ny lönepolitisk modell. Det är heller ingenting nytt att uttrycka önskemål om en vidgad samordning löntagarorganisationerna emellan. Motiveringarna härför liksom för en samordning av lönepolitiken med regeringens politik är desamma nu som tidigare.

Fackföreningsrörelsens satsning på låglönepolitiken ligger sålunda fast. Konsekvenserna är uppenbara. Härom är vi medvetna. Det borde heller inte vara nytt för de borgerliga att det är med regeringen som fackföreningsrörelsen vill resonera om dessa frågor. Vi har inget behov av att ödsla bort tiden på en mängd rundabordssammanträden, som ändå inte leder till någonting annat än att den munhuggning som förekommer här i dag fortsätter i en annan lokal. Löntagarnas intressen förblir olösta. Deras lönepolitiska intressen liksom förutsättningarna för deras standardutveckling blir nog bäst tillgodosedda, om nuvarande förhandlingsordning på arbetsmarknaden blir bestående. Och det är, för att knyta an till vad herr Burenstam Linder sade tidigare i dag, ingalunda aktuellt att offra en del av den fackliga friheten på arbetsmarknaden.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Knut Johansson i Stockholm gjorde en del uttalanden som jag mycket kort vill kommentera.

Herr Johansson kunde inte se att det fanns någon utanför det socialdemokratiska partiet som hade gjort någonting för dem som han känner särskilt varmt för, nämligen byggnadsarbetarna. Jag skall inte begära att herr Johansson skall erkänna det. Jag vill emellertid ändå påvisa att vi från vår sida har föreslagit ett fram till den 1 oktober i år tidsbegränsat investeringsavdrag på 10 procent för näringslivets byggnadsinvesteringar. Syftet med det förslaget är just att stimulera byggnadsverksamheten. I samma syfte har vi föreslagit att de som verkligen vill sanera sina fastigheter bör få möjlighet att under en längre tid göra avdrag i deklarationen. Jag begär inte att herr Johansson skall erkänna att detta betyder någonting, det vore att gå alldeles för långt. Jag bara ber att få det noterat till kammarens protokoll.

Beträffande vad LO:s blivande ordförande sagt kan jag förstå att det är svårt för honom att hålla med oss, men det går ju inte att komma ifrån att han har sagt, att om den här politiken fortsätter kommer exempelvis stora mellangrupper inom Landsorganisationen att kunna konstatera att de inte får någon reallöneeffekt. Det har herr Nilsson sagt. Herr Johansson behöver inte erkänna det. Faktum kvarstår.

Jag tror inte att politikerna skall bestämma löner eller sätta lönetak, men jag tror att överläggningar mellan dessa två olika grupper skulle vara av nytta.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Dahléns erinran om de föreslagna stimulansåtgärderna vill jag bara påminna om vad jag sagt tidigare, nämligen att det inte är någon form av generella åtgärder som är aktuell för att öka sysselsättningen inom byggnadsindustrin. Vad som behövs är punktinsatser på de orter där arbetslösheten är mest besvärande och där sysselsättningen inte kan ordnas via de av reservanterna föreslagna åtgärderna.

Det finns också förslag från regering och riksdag till saneringsåtgärder, och i den mån som de kommer ut i praktisk tillämpning är det uppenbart att de medverkar till en ökad sysselsättning.

Vad sedan gäller innebörden i Gunnar Nilssons uttalande skulle jag tro, att efter den här debatten blir det tillfälle att lyssna till vad Gunnar Nilsson kommer att säga. Då har han väl själv möjlighet att erinra alla som har varit tveksamma och gjort långt gående tolkningar av hans uttalande om vad han i själva verket har menat. Personligen tror jag att om herr Dahlén väntar till hösten, när lönepolitiken skall läggas fast, kommer han inte att finna någon större skillnad mellan den uppläggningsen och den vi har haft tidigare.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Knut Johansson i Stockholm talar utanför detta hus använder han kanske litet mer pregnant uttryck om den arbetslöshet som råder bland byggnadsarbetarna. Herr Johansson säger nu

att det behövs punktinsatser; där det finns arbetslösa byggnadsarbetare, där behöver man göra någonting. Ja, de medel vi har föreslagit skall givetvis utnyttjas där det finns arbetslösa byggnadsarbetare. Då blir det punktinsatser, men det vore att begära för mycket att herr Johansson skall erkänna detta. Jag vill emellertid ha noterat till kammarens protokoll att herr Johansson kanske för litet olika språk, beroende på var han är.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Dahlén har något intresse av att ta reda på vad jag har sagt utanför kammaren i de här frågorna, skall han finna att det ingalunda är någon skillnad. Vad jag har sagt här är vad jag har framfört både skriftligen och vid överläggningar med regeringen, det är vad jag har anfört på offentliga möten, vid överläggningar med våra medlemmar och även i vårt tidningsorgan.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Det överskuggande problemet för vårt land - det har påpekats från talarstolen många gånger i dag - är nu den stora arbetslösheten och den otillräckliga företagarandan. Dessa två faktorer är enligt vår uppfattning resultatet av en ekonomisk politik som under de senaste åren har satt Sverige på undantag med en bottenplacering i Europaligan för ekonomisk utveckling.

Då jag senast deltog i en kammardebatt kring dessa ekonomiska frågor - det var i november förra året - framhöll jag att man vid redovisningen av arbetslösheten också skulle ta hänsyn till den dolda arbetslösheten, dvs. antalet personer som av arbetsmarknadsskäl befinner sig i omskolning, deltar i beredskapsarbete, arkivarbete osv. Den siffra som jag vid det tillfället nämnde var 378 000. Trots tal om konjunkturförbättring och miljardsatsningar från arbetsmarknadsstyrelsen pekar kurvan inte nedåt. Tvärt emot förutsägelser från skilda håll pekar januarisiffran, som är den senaste tillgängliga, på en inte obetydlig uppgång, trots att vi har haft den mildaste av vintrar på sekler. Januarisiffran visar en total arbetslöshet omfattande drygt 430 000 personer.

För att understryka allvaret i situationen vill jag uppehålla mig ett ögonblick vid den officiella redovisning som finns. Enligt statistiska centralbyråns arbeidskraftsundersökningar fanns det 128 000 öppet arbetslösa, dvs. personer som inte arbetat en timme under den aktuella mätveckan och som sökte jobb. Vidare har vi 97 000 partiellt arbetslösa, dvs. personer som är ofrivilligt deltidsarbetande och som söker heltidsarbete. 109 000 personer är latent arbetssökande: de skulle ha sökt arbete om sådant hade erbjudits på deras ort. Siffran för personer som är sysselsatta i omskolning är i runt tal 50 000. Vi har beredskapsarbeten för 35 500 personer samt slutligen arkivarbete för 11 200. De fem senaste posterna ingår i vad man brukar kalla den dolda arbetslösheten, som tillsammans med den öppna uppgår till den mycket höga siffran 430 000.

Några randanmärkningar till denna statistik skulle behöva göras. De två poster som ökat starkast är den öppna arbetslösheten, som ökat från

107 000 till 128 000, samt antalet sysselsatta i beredskapsarbete, som på endast två månader – märk väl detta – ökat med 9 000 från drygt 26 000 till drygt 35 000, en ökning med ungefär en tredjedel. Jag är inte förvånad över att beredskapsarbetena ökar så kraftigt med hänsyn till den höga arbetslöshet som vi dras med.

Jag skulle också, herr talman, vilja framhålla att AMS endast kan spela en marginell roll och således inte nämnvärt kan påverka den stora arbetslösheten. Den effektivaste spärren mot arbetslösheten är i dag precis som tidigare väletablerade företag. Därför är det så mycket angelägnare att skapa reella utvecklingsmöjligheter för företagen, inte minst gäller detta de mindre och medelstora.

Strax skall jag litet grand beskriva de problem som den här kategorin företagare – vilken jag själv tillhör – nu har, som vi drabbas av i vårt dagliga arbete och som också direkt försvårar för oss att nyanställa arbetskraft. Jag vill emellertid även litet snudda vid konjunkturpolitiken och konjunkturutsikterna, eftersom dessa frågor utgör en mycket väsentlig del i kampen mot arbetslösheten och i allra högsta grad berör företagen.

Den innevarande lågkonjunkturen är väl den djupaste som vårt land har drabbats av efter det andra världskriget. Konjunkturedgången blev starkare hos oss än i vår omvärld, och återhämtningen har också skett trögare än i utlandet. Av konjunkturinstitutets höstrapport kan vi erfara att Sverigekurvan för bruttonationalprodukten under de tre senaste åren varit betydligt djupare än hos genomsnittet för Västeuropa. Serien för vårt land är i officiella siffror 4,5, minus 0,6 och 2,1, medan Västeuropa ligger vid 5,3 samt 4. En rad samverkande faktorer har lett till denna för vårt land så ogynnsamma utveckling. Det är klart att arbetstidsförkortningen 1972 spelade en viss roll. Vi hade en kreditåtstramning som var alltför hård, herr finansminister, och som drabbade inte minst de små företagen och som därtill enligt vår uppfattning blev alltför långvarig. Vi hade en låglönesatsning i den senaste avtalsrörelsen som kostade kommunerna stora pengar, och resultatet blev en återhållande effekt på ekonomin genom de skattehöjningar som givetvis måste följa därmed. Samma effekt hade skattereformen den 1 januari 1971, som ju innebar kraftigt höjda marginalsatser. Vidare fördubblades löneskatten, arbetsgivaravgiften, fr. o. m. lågkonjunkturåret 1971 för att återigen fördubblas under det tredje lågkonjunkturåret, dit åtminstone första hälften av 1973 torde få räknas. Jag tror att många branscher i vårt land fortfarande inte upplever den där högkonjunkturen som man har aviserat, och själv tillhör jag en bransch som har drabbats rätt hårt.

En annan viktig orsak till lågkonjunkturrens stora omfattning är naturligtvis den prognosverksamhet som finansdepartementet har bedrivit och som det också finns anledning att kommentera. I 1971 års finansplan stod exempelvis följande att läsa: "Budgetförslaget för 1971/72 innebär att den åtstramning av finanspolitiken som inleds innevarande budgetår fortsätter." Och i samma finansplan bedömdes BNP för det året stiga med 2,8 procent. Siffran reviderades visserligen på våren till 2,5 procent, men även den siffran var ju långtifrån korrekt. Resultatet blev som bekant minus 0,6 procent.

Det skulle kunna anläggas många andra synpunkter på de här felaktiga prognoserna, men jag skall inte uppta tiden med det nu.

Då frågar vi oss — och inte minst från näringslivet — i dag: Hur ser konjunkturbilden ut för den närmaste tiden? Ja, skall man tro civildepartementet och ett pressmeddelande från i förrgår är en tydlig konjunkturuppgång på väg, och regeringen och socialdemokratin är en garant för en aktiv regionalpolitik. Jag uttrycker, herr talman, min stora förvåning över att ett departement på det här sättet står bakom en ganska enkel partipropaganda — jag måste använda det ordet i detta sammanhang. I meddelandet står exempelvis att socialdemokratin arbetar målmedvetet för att bygga upp en aktiv regionalpolitik, att socialdemokratin är beredd att ta ansvaret för det ena och det andra samt att de borgerliga partierna kivas inbördes om vilka åtgärder som skall tillgripas. Texten utläggs ytterligare om detta, men jag skall nöja mig med det nu anförda. Jag tycker, herr talman, att det är en märklig läsning och det är förvånansvärt att tjänstebrev används på detta sätt.

Ett litet mera begåvat innehåll rymmer den senaste konjunkturbarometern från december förra året. Konjunkturinstitutet är här pessimistiskt och förutser att någon förbättring i industrins sysselsättningsläge inte kan påräknas förrän tidigast efter halvårsskiftet. Och vidare sägs: "Företagens förväntningar för första kvartalet 1973 är inte lika uppskrivade som de var inför tredje och fjärde kvartalen 1972. Sammantaget sett emotses endast en påfallande måttlig orderingsökning. Liksom tidigare väntas det största bidraget komma från exportmarknaderna, medan hemmamarknadsorderingsökningen förväntas stagnera."

Jag skulle också vilja säga något om de problem som möter egenföretagarna i dag och som gör det besvärligt för företagen i vårt land att nyanställa. Först och främst har åtskilliga företag i dag stora problem med lönsamheten. Visserligen är det sant som finansministern ibland säger, att storföretag som Volvo, ASEA, LM Ericsson och liknande redovisar stora vinster, men majoriteten av de svenska företagen kan inte visa upp sådana resultat, och speciellt inte de mindre och medelstora, herr finansminister. Många har t. o. m. svårigheter att som man säger hålla näsan över vattenytan. Man kan få en mera översiktlig bild genom att studera resultatet av den undersökning som Verkstadsföreningen gjorde häromåret och som visar att vinsten, efter avskrivningar och före skatt, i procent av omsättningen är 1963 uppgick till 9,2 och 1971 hade sjunkit till 4,3. För de senaste åren pekar kurvan rakt nedåt, och resultatet 1971, som är det sist redovisade året, är det sämsta under alla år som undersökningen har pågått. För 1972 väntas glädjande nog en genomsnittlig förbättring, och notiser på tidningarnas handelssidor ger besked om det. Men jag vill betona att detta, som jag nyss sade, i första hand gäller för de stora företagen. De har av flera skäl klarat sig bättre genom lågkonjunkturen. Det är också i stort sett de företagen som i dag investerar. Tyvärr är investeringstakten alltför dålig i svenskt näringsliv. Detta gäller särskilt för de mindre företagen.

När företagens genomsnittsvinster sjunker innebär det givetvis också att antalet förlustföretag ökar. År 1971 hade företag anslutna till Sveriges

verkstadsförening 330 000 anställda, och hela 57 000 av dessa arbetade i företag som redovisade förlust. Det innebär att 17 procent av arbetsstyrkan den gången arbetade i förlustföretag. Jag är angelägen om att understryka, herr talman, att en trygg anställning förutsätter lönsamma företag, sedan må man på vissa håll säga vad man vill om hur fullt det är att göra vinster. Ett faktum är att en trygg anställning förutsätter lönsamma företag. Det finns ett klart samband mellan dålig lönsamhet och arbetslöshet. När lönsamheten sjunker, så stiger arbetslösheten. Det är bara att konstatera att det förhåller sig så.

Ett annat problem som företagen i dag brottas med är de höga arbetskostnaderna, som givetvis sätter spår i lönsamheten. Problemet är att lönekostnaderna i vissa fall är så höga att företagen tvingas lägga ned verksamheten, och någon nyetablering och uppsugning av arbetskraften är ofta omöjlig. Vi har också en icke obetydlig restarbetslöshet vid nedläggningar. De höga lönekostnaderna i vårt land gör det också svårt att fortsättningsvis exportera. Som alla vet är vi beroende av en ökad export. Ungefär hälften av den svenska industriproduktionen säljs ju i utlandet.

Löneläget för en industriarbetare är klart högst i Sverige, om man jämför med övriga Europa. Detta är positivt så till vida som den höga levnadsstandard vi lyckas uppnå härigenom åskådliggörs, och det är i och för sig bra PR för vårt land. Å andra sidan måste man konstatera att det uppslår svåra konkurrenssituationer genom det höga löneläget. Som exempel kan nämnas att de totala lönekostnaderna år 1971 inklusive sociala avgifter för en industriarbetare i Finland, Frankrike, Storbritannien och Österrike var 53 till 56 procent av lönekostnaderna i Sverige. Jämfört med dessa högindustrialiserade länder är alltså arbetskostnaden nära dubbelt så hög i vårt land. Då förstår alla hur svårt det är att konkurrera i vissa lägen.

Från konkurrenssynpunkt och för att inte företagen skall slås ut i snabbare takt än vad som skett är det angeläget att söka hålla tillbaka företagens kostnader. Av den anledningen anser vi inom näringslivet, inte minst då de mindre företagen, att det är obetänksamt, herr finansminister, att från 1974 låta företagen betala den med 1 procent höjda sjukförsäkringsavgiften för att därmed finansiera en aviserad arbetslöshetsförsäkring och en ny sjukförsäkring. Likaså försämrar naturligtvis den fördubblade löneskatten – den har vi debatterat flera gånger här i riksdagen och vi kommer tillbaka till den senare i år – vårt konkurrensläge och minskar företagets möjligheter till nyinvesteringar, investeringar som vi måste ha för att kunna hänga med i den tilltagande konkurrensen. I procent av utbetald lön uppgår löneskatten faktiskt i dag – jag tittade efter i tabellen innan jag gick ned till kammaren – till hälften av beloppet till ATP-försäkringen. Löneskatten är därmed, herr finansminister, en mycket betydande utgiftspost för företagen och – jag kan försäkra – en verklig börda för många företag.

I mitt eget företag – ett glasbruk i Småland med ungefär 130 kollektivanställda – i en bransch som inte tillhör de bästa uppgår löneskatten för innevarande år till inte mindre än 166 576 kronor. För den kollektivanställda personalen har de totala sociala kostnaderna från

föregående år ökat med hela 220 000 kronor, i faktiska tal från 569 000 till 789 000 kronor. Det är, herr finansminister, mycket pengar att punga ut med för ett litet företag i en utsatt bransch.

Herr talman! Det är angeläget att jaga kostnader inom AB Sverige, och ett steg i den riktningen måste det vara att låta exportindustrin fortsättningsvis vara lönebildande, att undvika uppskruvade sociala avgifter, att, som vi har föreslagit, reducera ATP-avgiften med 1 procent, vilket skulle vara förenligt med en fondutveckling av önskad storlek, samt slutligen att verka för ett slopande av löneskatten inom stödområdet och en avveckling inom övriga landet under de närmaste åren. En motion härom har för övrigt väckts till årets riksdag av några representanter för de tre icke socialistiska partierna.

Ett tredje allvarligt problem för många företag och deras anställda är importkonkurrensen. Låt mig endast ge ett exempel, som jag hörde häromdagen och som jag vet är riktigt. I Norrland finns ett företag med god teknisk utrustning som har 35-årig erfarenhet av tillverkning av ammunitionslådor till försvaret. Förra året begärde försvaret att få en offert på tillverkning av dessa trälådor, och de offererades till ett pris av 19 kronor per styck. Man nöjde sig inte med detta utan krävde ett lägre pris. Under stora ansträngningar ansåg sig då företaget kunna framställa den här produkten för 17 kronor, vilket var ett mycket lågt bud och knappast täckte kostnaderna. Men vad hände då? Jo, ett finskt företag tog hem spelet. Det offererade lådorna för 9:70 kronor och dessutom fritt beställningsorten; det svenska företaget erbjöd endast fritt fabrik.

Ett fjärde i hög grad tilltagande problem – jag tror inte det har framhållits tidigare i debatten – är den tilltagande konkurrensen från AMS:s industriella s. k. beredskapsarbetsplatser. Vi har tidigare här i kammaren talat om konkurrensen från skyddade verkstäder, men det här är ett nytt inslag i bilden. Detta är en konkurrens på olika villkor, då AMS-verkstäderna inte har krav på lönsamhet. Det finns i dag 57 sådana verkstäder med inte mindre än 1 756 personer sysselsatta. De har större resurser än de skyddade verkstäderna och tillverkar, för att nämna några exempel, så pass kvalificerade saker som jalusidörrar, plåt- och träskåp, möbler, konfektionsartiklar och trätofflor. Jag kan också här anföra ett exempel som jag hörde så sent som i går. Ett företag i Tidaholm gav ett sömnadserbudande till konfektionsföretaget Wahls för 12:50 per plagg, en AMS-verkstad tog hem spelet för 8:75. Det nyss nämnda företag som tillverkar ammunitionslådor har också blivit utkonkurrerat av en AMS-verkstad, denna gång i Norrköping, som fått en tillverkning av hyllor åt KF på en kostnadsnivå som ligger långt under Norrlandsföretagets självkostnadspris.

Herr talman! Från företagarehåll bedömer vi denna sak som allvarlig, och jag har för avsikt att under morgondagen ställa en fråga till herr inrikesministern i just detta ärende.

Ett annat problem för främst de mindre företagen är svårigheterna med marknadsföringen. Den svenska marknaden är för många företag alltför liten, varför vi måste inrikta oss på export. En hel del har utträttats från exportrådets sida. Vi har fått flera handelssekreterare, och vi har också fått bättre kontakt med dem, men det räcker inte. Vi måste i dag

på ett helt annat sätt – speciellt gäller detta mindre företag – ut på de stora marknaderna. Sådana ansträngningar bör alltså underlättas på allt sätt. Även inom vårt land måste vi i dag ha en effektiv marknadsföring för att kunna sälja varor. I detta avseende verkar reklamskatten hämmande. Jag vill i det sammanhanget åberopa en annons, som publicerades förra veckan av Kooperativa förbundets egen annonsbyrå Svea, där man helt enkelt sade att reklamen för fram konkurrensen i dagsljuset. Jag tror att var och en förstår vad som menas med den devisen.

Ett problem är också att företagen i framtiden tycks få svårt att anställa och uppsäga personal efter tidigare tillämpade principer. Jag har den största förståelse för de problem som i många fall kan uppstå på en arbetsplats med äldre arbetskraft osv., men jag vill också påstå att ett välskött företag måste kunna skötas på det sättet att den som är bäst ägnad att utföra ett arbete också får göra det. Den Åmanska utredningen utgör därvid en stötesten, som kan komma att leda till effektivitetsförluster. Vi får säkert anledning att senare debattera den frågan. Vi har redan hört något om vad utredningen kommer att redovisa, och betänkandet kommer nog att föranleda ytterligare lång debatt.

Till sist, herr talman, är det tyvärr så i dag att åtskilliga företagare saknar framtidstro. Det gäller inte minst företrädare för de mindre företagen. Vi måste se till, herr Sträng, att dessa företagare nere i Gnosjö och Anderstorp och i Boråstrakten -- ja, överallt i vårt land – får tillbaka sin framtidstro. En klapp på axeln och ett "lycka till" är i och för sig bra, men det är inte tillräckligt om inte orden följs av handling.

I första hand skulle jag vilja varna en del statsråd för oöverlagda uttalanden som vidgar förtroendeklyftan mellan företag och regering. Jag kan nämna ett enda exempel. En kort tid före jul sade handelsminister Feldt att hög lönsamhet och förmögenhetsutjämning inte är förenliga. Han har också sagt att svenskt näringsliv av politiska och institutionella skäl måste inse att lönsamheten inte kommer att bli vad den har varit.

Sådana uttalanden, herr talman, skapar varken arbetsvilja eller väcker någon större entusiasm. *Både* företagare och anställda vet att en försämrad lönsamhet skapar otrygga jobb. Det är *endast* lönsamma företag som kan bereda de anställda trygghet och avtalsvägen möjliggöra bättre arbets- och miljöförhållanden, bättre löner, kortare arbetstid etc.

Produktion och arbete är *grunden* för trygghet och framåtskridande, och regeringens ekonomiska politik måste därför i högre utsträckning än vad som tidigare varit fallet skapa förutsättningar just för ett ekonomiskt framåtskridande.

Herr ARNE PETTERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Jag skall börja mitt anförande med att ge herr Hovhammar en blomma, kanske inte så mycket för hans anförande som för den elegans med vilken han kreerade rollen som prinsessan på ärten. Vi som minns honom som en av ledarna för företagarkampanjen mot socialdemokratin i valrörelsen förstår att han är en mycket känslig person.

Det andra jag skulle vilja säga riktar sig till herr Brundin, som ställde

en fråga till finansutskottets ordförande. Herr Brundin sade att han ville ge ett jordnära exempel. En anonym man hade en anonym produkt, som han efter en anonym kalkyl skulle introducera på marknaden. Han hade funnit att kalkylen skulle ge honom en förräntning på eget kapital med en procent. Herr Brundin frågar: Vilket råd skall vi ge denne man?

Om herr Brundin lyssnade till herr Hovhammar nyss, så sade herr Hovhammar att man inte skall fortsätta med ett företag om det inte är lönsamt. Det enda råd jag tycker att herr Brundin skall ge den anonyme mannen med den anonyma prylen är, att om han inte vet mer om möjligheterna att klara företaget skall han nog låta bli att starta det. Annars får vi ännu en belastning. Man kanske lockar folk till en plats där utrymme inte finns för annat arbete.

Jag lyssnade med glädje till herr Bohmans hymn till arbetets ära. Han talade om den tillfredsställelse man känner om man har ett arbete som ger tillfredsställelse. Jag håller med honom i långa stycken, men man får inte föra det resonemanget så långt att man tror att alla som arbetar upplever arbetet på det sättet. Det gäller den grupp som fått förmånen att ha ett arbete, som i sig är intressant och i sitt resultat ger tillfredsställelse. Men för en byggnadsarbetare med reumatism som tvingas arbeta ute, för en kontorist eller snabbköpskassörska med trasig rygg och för en eldverksarbetare med en intensiv hetta omkring sig ger arbetet i och för sig inte så förfärligt mycket av glädje. Det är ett ont. De vill helst komma bort från det så fort som möjligt. De vill byta till ett mera tillfredsställande arbete eller annars få ett lättare och bättre betalt arbete.

Den långa arbetstiden är i och för sig ingenting att eftersträva. Förutsättningen för att korta av arbetstid och tvång i dessa tunga arbeten är att fortlöpande åstadkomma ett större mått av effektivitet, en större produktion och en tillväxt, som gör det möjligt att kapa arbetstiden för dem som har det tyngsta jobbet.

Det har talats väldigt mycket om sysselsättning – naturligtvis med rätta. Det har också sagts – enligt vad jag tycker även med rätta – att intresset för sysselsättningsproblemen hos människor som tidigare varit ganska ointresserade för dem nog är mera valpolitiskt betingat än vad det av hjärtat upplevs.

Jag tycker dessutom att man behandlar arbetslöshetssiffrorna på ett sätt som ibland – det har sagts tidigare i dag – närmar sig skandal. Jag tror att jag vågar påstå att vi under överblickbar tid kommer att få en ökande siffermässig arbetslöshet, helt beroende på att den snabbare dynamiken i det ekonomiska livet och i näringslivet, den snabbare övergången till modern teknik och modern apparatur, kommer att medföra att människorna, oavsett vad centerpartiet säger, blir rörligare från jobb till jobb. Det kommer att markeras av korta perioder av arbetslöshet, som kan föranleda många att tro att det är tal om arbetslösa människor, när det i själva verket i många fall och kanske i de flesta fall är fråga om människor som lämnar ett sämre jobb och går till ett som är bättre betalt och som är intressantare.

Det har också talats om bekymren för de välutbildade arbetslösa. Jag tycker att det problemet är ganska ointressant. De som är välutbildade lär

få sina jobb, t. o. m. hyggliga jobb, så småningom. Nej, det verkligt stora problemet är nu och framgent den arbetslöshet som vi noterar för de lågutbildade. Jag ber kammarens ledamöter komma ihåg att vår nioåriga grundskola och därpå följande yrkesutbildning från två år och uppåt är en mycket ny företeelse. Den överväldigande delen av människorna i vårt land – säg de som är över 30 eller 35 år – är praktiskt taget alla lågutbildade, i den mening vi i dag inlägger i ordet välutbildade. Det är mot den bakgrunden som jag tycker det finns en cynism i angreppen på arbetsmarknadsutbildningen, därför att arbetsmarknadsutbildningen är ett nödvändigt komplement för att utbilda dessa människor som icke har fått en rejäl utbildning i botten, framför allt den typ av arbetsmarknadsutbildning som utöver en yrkesfärdighet också kompletterar de grundläggande kunskapsbrister som finns, beroende på den tidigare dåliga skola som dessa människor tvingades att gå i.

Samma sak gäller myten om att beredskapsarbeten skulle vara någonting som i princip förekommer i avvaktan på att folk skall få ett "riktigt" arbete. De som är från Norrland vet att det finns människor som praktiskt taget i hela sitt liv har arbetat i vad som kallas beredskapsarbeten i arbetsunderskottsområdena, både i inlandet och i kustkommunerna i Norrbotten. Vi måste såvitt jag förstår ovillkorligen komma bort från vanan att betrakta dem som bygger vägar, kraftverk, skolor, badhus osv. i samhällsregi såsom någon form av B-lag, och vi måste också lära oss att betrakta dem som är i arbetsmarknadsutbildning såsom likvärdiga med dem som går på gymnasier, universitet och det reguljära skolväsendets utbildningsväg.

Det som jag när jag lyssnat på debatten i dag egentligen har upplevt som det tristaste är den fantasilöshet som oppositionen visar när det gäller att anvisa vägar till att ge sysselsättning framgent. Det är intressant även ur en annan synpunkt, eftersom vi har kommit i en situation i vårt land som såvitt jag begriper är helt unik i världen. Vi har nått en tidpunkt när vi kommer att kunna välja, om vi själva på politisk väg skall styra samhället eller om vi skall fortsätta att gå den gamla vägen, den äldsta vägen, som innebär att den politiska makten följer med eller möjligen bromsar eller hindrar eller skjuter på samhällsutvecklingen.

När man från borgerligt håll talar om att öka sysselsättningen säger man nästan uteslutande att vi måste satsa på industrin och på nya företag och att det är där som detta skall klaras. Jag skall ge mitt erkännande till den svenska industrin. Den är effektiv, och om man ser till produktivitetensökningen årligen i industrin, finner man att den inte bara tål att jämföras med vad som finns i andra länder, utan den t. o. m. leder på många områden när det gäller ny teknik, innovationer osv. Samtidigt har vi emellertid bara att konstatera att den har misslyckats och fortsättningsvis kommer att misslyckas med att klara sysselsättningen.

Jag skulle föreställa mig att vi på en 15-årsperiod kommer att få uppleva en fördubbling av industriproduktionen, men att vi under samma period sannolikt kommer att få uppleva att industrin släpper, skall vi säga en fjärdedel av sina anställda. Då uppstår detta för mig otroligt intressanta problem: Hur skall de resurser som då frigörs – dels genom den ökade effektiviteten i industrin, dels genom de arbetstimmar som

frigörs – utnyttjas?

Såvitt jag kan se har vi två möjligheter. Den ena är att vi bygger vidare på prylsamhället – det finns fortsättningsvis oerhört mycket att tillverka som nog kan säljas med en mördande reklam. Man kan tydligen sälja elektriska tandborstar, automatiska på- och avtagare för skor. En av de senaste innovationerna är att man i stället för att slita ett rakblad skall slita två i samma hyvel. Det är en sådan där finess som kommit och som naturligtvis ökar produktionen och därigenom även BNP.

Det är klart att vi kan bygga upp ett samhälle, där vi i oändlighet lockar människor att köpa marginellt nödvändiga ting – i många fall ointressanta. Men det finns ett alternativ till detta, nämligen att de resurser som den höga effektiviteten i industrin frigör används på de verkligt akuta och påtagliga bristområdena. Vi har miljövården och människovården, där vi har uppenbara brister. Vi behöver göra en satsning på att förändra arbetslivets miljö. Vi har i allra högsta grad behov av en utbyggnad av den mottagningsorganisation som de människor möter som vill rekreera sig under en allt större fritid. På den punkten tror jag att vi om 15 år kommer att baxna, när vi upptäcker att det gamla semestermönstret blivit totalt förändrat. Detta domineras i dag av att man besöker släkt och vänner ute på landsbygd och i glesbygd; om 15 år finns inte de där vännerna och den där slakten i samma utsträckning. Nästa generation av farföräldrar bor i städer. Om man skall tillmötesgå ett mönster, som kommer att leva vidare i vilja att uppleva naturen, behövs det också att man tillskapar en organisation så att människor har en chans att få denna upplevelse. Det är dessa ting som är de alternativ man skall satsa på i prylsamhället.

Men då uppstår frågan: Hur skall vi klara av detta? Resurserna finns ju i företagen, medan jobben och organisationen måste klaras av samhället. Det är det andra för mig oerhört intressanta problemet. Om vi skall klara av detta, måste vi hitta en väg att föra över delar av dessa resurser, som samlas i de effektiva företagen. Annars blir på sikt sysselsättningsproblemet olösligt. Med nu tillämpade skattemetoder tror jag inte att det går, men ungefär som finansministern sade i dag tror jag att vi måste föra skattesystemet närmare produktionen. Den diskussion som för närvarande pågår omkring olika sätt att närmare produktionen ta ut ur företagen de resurser som samhället behöver för att ge människorna arbete är verkligen intressant. Det vore ytterst glädjande om man från borgerligt håll den här gången gav sig in i en seriös diskussion för att finna lämpliga tekniska lösningar. Det behövs också en förstärkt planering och en vilja till politiskt grepp för att leda utvecklingen.

Om vi inte kan lösa de här problemen, får vi prylsamhället och inte det mänskligare samhälle som vi från vår sida eftersträvar.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr BRUNDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att herr Arne Pettersson i Malmö avsåg att vara lustig när han upprepade ordet anonym. Men efter så pass lång tid som herr Arne Pettersson tillhört riksdagen borde även han ha hunnit lära

sig att det inte hör till god kutym att med namns nämnande diskutera enskild persons förhållanden här i kammaren. Däremot kan mycket väl enskild persons förhållande tas som exempel på ett problem som kanske upplevs av väldigt många människor.

Tyvär blev herr Arne Petterssons svar litet misslyckat därför att han hade missförstått min fråga. Jag sade inte att företaget skulle ge en lönsamhet uttryckt i avkastning på ägarens eget kapital på 1 procent, utan en avkastning som låg 1 procent lägre än den bankränta han kunde få på sitt kapital. Jag får kanske därför be herr Arne Pettersson att på nytt svara på samma fråga men under dessa förutsättningar. Det är nämligen en lönsamhetsnivå som gäller större delen av de svenska företagen. Det är åtskilliga företag vilkas avkastning på eget kapital bara utgör 2 à 3 procent.

Vad skall vi nu svara denne företagare som skulle kunna ge arbete åt ett tjugotal personer om bara lönsamheten var så stor att han fick nästan samma avkastning som bankräntan skulle ge honom? Jag tycker det är ganska rimligt av honom att fråga politikerna vilka slags förändringar man kan tänka sig i den ekonomiska belastning som företagen nu upplever. Vad kommer att hända med löneskatten och ATP-avgiften? Kommer de att ligga fast och på samma sätt som i dag försvåra möjligheterna till lönsamhet? Kan man räkna med att dessa avgifter sänks, eller kan man befara att de kanske t. o. m. ökar?

Det vore särskilt intressant att få ett svar på dessa frågor av herr Arne Pettersson, som tyckte att oppositionen var så fantasilös. Visa nu prov på fantasifullhet.

Till sist vill jag bara konstatera något ganska intressant, nämligen att herr Arne Pettersson också hann med att tala om att de välutbildade är ointressanta i det nuvarande sysselsättningsläget.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Arne Pettersson i Malmö var naturligtvis mycket irriterad över de höga arbetslöshetssiffror som jag angav. Men det är officiella siffror, och dem står jag helt för.

Man kan naturligtvis skylla arbetslösheten på den moderna tekniken. Det är väl så att man ofta måste ersätta människor med maskiner. Det är en tendens och ett förhållande som vi alla måste acceptera. Men det är inte det saken gäller, utan nu handlar det om att skaffa dessa människor nya jobb. Därför behövs det -- jag upprepar det -- en bättre investerings-takt och det behövs ett nyföretagande av helt andra dimensioner än vad vi för närvarande har i detta land. Det är dessa problem, herr Arne Pettersson, som regeringen inte har klarat av.

Vi skall heller inte glömma bort dessa innovatörer som kan göra fina tandborstar och mycket annat som herr Arne Pettersson nämnde. Dessa människor finner man oftast i de små företagen. Prylsamhället har mycket länge praktiserats i småföretagen, det är ingen nyhet. Det finns alltså företaganda. Det är bara det att den politik som regeringen bedriver bäddar inte för att denna företaganda skall utvecklas. Det är det saken gäller.

Herr ARNE PETTERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Det herr Brundin sade i sitt senaste inlägg förändrar i och för sig inte saken. När det gäller att försöka bedöma detta företags lönsamhetsbetingelser och då herr Brundin säger att företagaren kanske måste avveckla det hela om arbetsgivaravgiften höjs, så är det väl ändå fortfarande fråga om en ganska marginell företeelse. Om denne företagare hade börjat sin verksamhet för tre år sedan hade han fått en belastning i form av lönellyft åt de anställda på över 30 procent. Kan han inte klara 2 procent i förhöjd arbetsgivaravgift, hur skall han då kunna klara de lönellyft som med all säkerhet kommer nästa år, året därpå och året därpå?

Till herr Hovhammar tror jag att jag egentligen inte behöver säga någonting. Jag försökte i mitt första anförande förklara motsatsen till det han sade nu. Jag skall ändå säga en sak. Jag har lyssnat till herr Hovhammar rätt ofta i kammaren.

Tänk, herr Hovhammar jag sade detta i remissdebatten förra året — om de svenska företag, och många av dem har varit utomordentligt likvida, som i två år har varit medvetna om att vi går emot en högkonjunktur där försäljningsmöjligheterna blir stora men där svårigheten att investera och få utrymme för sina investeringar också blir stora, använt det utrymme som fanns ledigt åren 1971 och 1972 för att hålla sysselsättningen i gång och bygga ut sina företag för att kunna ta ut av högkonjunkturen det som där finns att vinna! Men se det gick inte — trots att dessa företagare rimligtvis borde ha varit medvetna om att där fanns en chans både att göra goda investeringar till bra priser och att sedan i en stigande priskonjunktur också ta ut goda vinster på de investeringar som gjorts för billiga pengar.

Herr BRUNDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! När herr Arne Pettersson i Malmö i sitt tidigare inlägg talar om att han trodde att man på en 15-årsperiod skulle kunna få uppleva en fördubbling av industriproduktionen så är det ett ganska hotfullt hopp han uttalar.

Beträffande utvecklingen för innevarande budgetår talas det t. ex. i den preliminära nationalbudgeten om en volymmässig ökning på 8 procent för verkstadsprodukter, för papp- och pappersindustrin likaså 8 procent. Herr Arne Petterssons 100 procent på 15 år betyder litet mindre än 5 procent per år. Det är en alldeles otillräcklig produktionsökning, herr Arne Pettersson, som det inte är särdeles ärofyllt att hoppas på.

När herr Arne Pettersson sedan säger att hans missuppfattning av min fråga egentligen inte betydde någonting, så innebär det att vi till företagare, som i dag har möjlighet att dra i gång en produktion om de bara kunde få en hygglig försäkran om att det går att få en åtminstone marginell förbättring av lönsamheten, skall säga: Låt bli att starta! Låt hellre folk gå arbetslösa! Folk skall alltså gå arbetslösa hellre än att starta företag.

Det här med löneskatten har bara en marginell inverkan, säger herr Pettersson. Ja, herr Pettersson lever fjärran från de ekonomiska realiteter som näringslivets folk får brottas med varenda dag. Redan för ett företag

med ca 100 anställda betyder ju en 4-procentig löneskatt en utgift i storleksordningen 140 000 kronor.

Herr Knut Johansson i Stockholm sade tidigare här i dag att ett borttagande av löneskatten inte skulle påverka tidigareläggande av ett enda byggnadsprojekt från en enda byggherre. Ja, med en tillgång på 140 000 kronor år efter år så kan man finansiera en ganska hygglig nybyggnad. Det skulle kanske inte vara alldeles uteslutet att vi skulle få litet bättre rotation i vårt näringsliv om vi tog bort den hårda belastning som företagen nu är utsatta för.

Socialdemokraternas svar är alltså: Hoppas ingenting på socialdemokratin beträffande möjligheter till bättre lönsamhet i svenskt näringsliv.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill något anknyta till diskussionen om löneskatten. Jag skulle vilja rekommendera herr Arne Pettersson i Malmö att ta kontakt med småföretagare i södra Sverige och gå ut och fråga dem vad löneskatten betyder inom deras respektive företag. Jag tycker att herr Pettersson skall ha den kontakten med småföretagare. Då tror jag att han fick en helt annan syn på denna fråga än vad han här i kammaren har gett uttryck för.

Vidare säger herr Pettersson att vi skall använda de utrymmen som fanns 1971 för investeringar. Ja, herr talman, de utrymmena var inte särskilt stora för de allra flesta företag år 1971. Den utredning som Sveriges verkstadsförening gjorde och som jag åberopade i mitt tidigare anförande i dag visar tydligt detta. Dessutom – och det är kanske det allra viktigaste – bidrar den politik som regeringen har bedrivit under en följd av år inte till att inspirera företagen till nya satsningar. Det är tråkigt att behöva deklarerat detta i den svenska riksdagen, men alla som har talat med småföretagare och med företagare i allmänhet vet att detta mitt påstående är riktigt.

Herr ARNE PETTERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Att jag var så försiktig att jag sade, att industriproduktionen tack vare den höga produktiviteten skulle fördubblas på 15 år, berodde på att jag tog visst intryck av herr Hovhammar, som strax dessförinnan hade stått och läst ur privatföretagarens variant på Jobs bok.

Det som jag emellertid tycker är särskilt viktigt i det resonemang vi nu för är det ständiga återkommandet till de pålagor som svensk företagsamhet har att dras med. Skall det vara någon reson i detta, måste för det första de pålagor som är lagda på svensk företagsamhet vara hårdare och besvärligare än de som de med de svenska företagen konkurrerande företagen utomlands har att bära. För det andra skall man alternativt ha en sämre situation tekniskt och ekonomiskt än företagen i andra länder.

Ja, om det vore så, herrarna Hovhammar och Brundin, skulle vi ju inte uppleva det förhållandet att vi, såsom en av utskottets ledamöter med ett mycket bra uttryck framställde det i dag, exporterar arbetslöshet från Sverige. Mitt i lågkonjunkturen, i den skärpta konkurrensen, har vi nämligen inte bara upprätthållit utan också ökat exporten. Däremot har

vi inte på motsvarande sätt ökat den svenska importen. Det intressanta är att trots herrarnas tal om de hårda pålagorna på den svenska företagsamheten klarar denna sig bättre och bättre i den internationella konkurrensen, och det tycker jag kan vara bevis nog i detta sammanhang.

Herr talman! Låt mig tillägga ytterligare en sak. Jag talade om prylsamhället – uttrycket är litet slarvigt, det erkännes. men det är ett samhälle där tingen, många gånger små, marginella och onyttiga, spelar en så stor roll. Jag har haft en liten fundering med anledning av det köpmotstånd som i viss mån kännetecknat de två senaste åren och som resulterat i ett kraftigt ökat personligt sparande. Jag undrar om inte detta köpmotstånd till en del kan ha sin grund i att folk börjar tröttna på inriktningen mot ett prylsamhälle och är beredda att gå den väg som jag försiktigt har stakat ut i mitt anförande i kväll.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herrar Brundin och Hovhammar anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! I finansplanen såväl som i finansutskottets betänkande understryks det att ett av de centrala målen för den ekonomiska politiken är att uppnå bättre regional balans, då detta är en av förutsättningarna för att full sysselsättning skall kunna upprätthållas och för att en jämnare inkomstfördelning skall uppnås. Det sägs vidare att industriinvesteringarna är av strategisk betydelse och att en fortsatt utbyggnad av näringslivet och i första hand industrisektorns produktionskapacitet skapar underlag för en ökad sysselsättning i samhället. Det här är ju mycket vackert sagt, men nu hjälper det föga hur vackert det än må skrivas i finansplanen eller i finansutskottets betänkande, om inte medlen som är erforderliga finns för att genomföra en dylik politik.

För att uppnå regional balans och komma i paritet med riksgenomsnittet för sysselsatta fordras exempelvis 6 000 nya arbetstillfällen i Västernorrlands län. Var tas dessa arbetstillfällen ifrån?

Under åren 1965–1970 blev det 10 000 färre förvärvsarbetande i länet. Från 1965, då det industripolitiska stödet sattes in, fram till år 1970 minskade industrisysselsättningen med 3 500 arbetstillfällen. Inom jord- och skogsbruk räknas det med att 6 000 arbetstillfällen kommer att försvinna under 1970-talet. Den s. k. strukturarbetslösheten innebär att upp till 600 personer per år slås ut. En nedläggning av fabriker, där hundratals arbetstillfällen försvinner, är just nu aktuell. Arbetslösheten stiger i detta län. Sysselsättningen försämrades även under den senaste månaden, och i motsats till vad som skett i andra delar av landet minskade även antalet lediga platser.

I vissa delar av länet, exempelvis Sollefteåområdet, har arbetslösheten inte varit så omfattande sedan arbetsförmedlingen började med sin månadsstatistik. Förhållandena i Ådalen för övrigt skall jag denna gång gå förbi, då de behandlats vid så många andra tillfällen i riksdagen och därför är väl kända. Däremot vill jag, herr talman, säga några ord om Sundsvallsregionen. Den förhoppning som hysts på sina håll att expan-

sionen inom Sundsvallsregionen skulle innebära att utflyttningen från länet skulle kunna stoppas har hittills inte infriats. Utflyttningen från länet har fortsatt. Sundsvallsområdet har inte kunnat tjäna som broms på utflyttningen söderut.

Då nu Västernorrlands och Jämtlands handelskammare med kalla siffror i botten varnar för att sysselsättningen inom Sundsvallsregionen kan komma att inte endast stagnera utan även gå tillbaka under 1970-talet, är detta rätt alarmerande. Redan nu står det klart att de offentliga investeringarna kraftigt kommer att minska under den närmaste femårsperioden. Det rekommenderade sparatet i kommunerna slår igenom. Investeringarna i exempelvis byggnader inom denna region, som år 1966 var uppe i totalt 84 miljoner kronor, var 1971 nere i 35 miljoner kronor.

Handelskammaren anser för sin del att för att en befarad tillbakagång inte skall ske måste de privata investeringarna i det närmaste fördubblas under åren fram till 1980. En sådan investeringsökning tror handelskammaren inte på. Inom denna region i Västernorrlands län måste det skapas upp till 200 nya arbetstillfällen varje år, om planen på 120 000 personer skall förverkligas 1980. Nuvarande perspektiv ger inte underlag för dylika optimistiska bedömningar. En stagnation eller tillbakagång inom detta område skulle få verkligt menliga följder för hela Västernorrlands län.

I finansutskottets betänkande sägs det även: "En snabb strukturovandling av näringslivet är en avgörande förutsättning för en fortsatt hög framstegstakt och reformpolitik." Härtill skulle jag gärna vilja göra det tillägget att för Västernorrlands län har strukturovandlingen i stället lett till motsatsen och en kraftig folkförflyttning söderut. Industrier har inte tillkommit i den omfattning som krävts för att ersätta de nedlagda eller som svarat mot utslagningen på grund av strukturförändringarna inom näringslivet.

Finansutskottet fortsätter i sitt betänkande: "För att de problemdrabbade delarna av landet skall kunna hävda sig mot andra regioner understödjer samhället utvecklingen av bärkraftiga regionala och kommunala centra. Skall denna politik bli framgångsrik är det nödvändigt med fortsatt omflyttning till de orter inom regionerna där det finns förutsättningar för att skapa mer effektiva konkurrens- och produktionsbetingelser. Härigenom kan omflyttningen i större utsträckning begränsas till att ske inom länen."

Kan finansutskottets talesmän förklara vart de arbetslösa i Västernorrland skall flytta – inom länet – för att få meningsfull sysselsättning, då sysselsättningsproblemen tycks vara lika stora vilka orter det än må vara fråga om i detta län? Vad finansutskottet framfört i detta avseende är ingenting annat än en "skrift i vatten".

Vilka medel står till förfogande för att ordna meningsfull sysselsättning i detta län? Har inte regeringen tidigare haft styrmedel men inte använt dem? Investeringfonderna tycks mig tillhöra dessa. Flera exempel skulle i detta sammanhang kunna anföras. Tillåt mig, herr talman, stanna endast inför ett par.

För några år sedan ville Volvo, och även Scania-Vabis, ha loss stora

pengar ur sina investeringsfonder. Det gick också regeringen med på under förutsättning att det investerades 20 miljoner kronor av de 400 Volvomiljonerna i Norrland. För Scania-Vabis gällde det närmare 300 miljoner kronor som man fick loss om det avsattes 13,3 miljoner kronor i det s. k. norra stödområdet.

Tänk så generös regeringen kunde vara – mot storfinansens, inte mot Norrland. Den landsdelen fick återigen vara strykpojken. Och detta skedde ändå under en tid då det enligt regeringens sätt att se råde en verklig överhettning inom näringsliv och arbetsmarknad.

Ändå hade regeringen i kraft av investeringsfonderna alla möjligheter att se till att företaget etablerades i Norrland. Regeringen kunde ha framhållit – och med kraft – att det inte går att fortsätta att flytta folket från Norrland på det sättet, vilket blev en följd av investeringarna söderut. Då de alltför många människorna tvingades söderut från den bygd där de varit rotfasta hamnade de i ett arbete där de mestadels inte trivdes kombinerat med en boendetillvaro som sannerligen inte var inspirerande utan i stället utgjorde en grogrund för andlig och ekonomisk misär. De kände sig helt främmande i den nya värld där de hamnade.

Vantrivsel föder psykiska besvär och sjukdomar, frånvaro från arbetet och en kraftig omsättning av arbetskraft. Höga flyttningskostnader för samhället och en omfattande invandring följde även i dessa investerings spår.

Säkerligen kunde regeringen vid den tiden ha upplyst storkapitalet om följderna. Troligen har storkapitalet numera självt kommit underfund med att dessa folkförflyttningar och denna invandring inte helt varit av godo ur dess synpunkt sett. För det är levande människor det är fråga om, som man inte ostraffat handskas med hur som helst. Det är inga kollin det är fråga om, även om man bibringas den uppfattningen då man får kännedom om det liv många av dessa förflyttade människor måste leva så snart de har transporterats söderut.

Med kapitalismen är det på så sätt att den i jakten efter de snabbaste och största profitterna inte ser att den håller på att skapa oöverskådliga svårigheter för sig själv, håller på att gräva sin egen grav. Regeringen som dess rådgivare kunde ha tagit som sin uppgift att liksom slaven på Caesars vagn viska i dess öra: "Kom ihåg att du är dödlig." Om regeringen inte uppträtt tillräckligt auktoritativt eller själv helt varit fånge i uppfattningen att dessa högkonjunkturer som då var rådande skulle vara för evigt, låter jag vara osagt.

Klart är dock att de många norrlänningar som fraktades söderut till Volvo och andra av storkapitalets fabriker lika bra skulle ha kunnat framställa bildelar eller bukta plåt i Norrland som i Göteborg eller någon annanstans söderut. Bildelar framställs ju för de svenska bilfabrikerna i en rad andra länder och fraktas sedan över till Sverige. Skulle inte dylika transporter lika bra, ja, kanske fördelaktigare, ha kunnat göras från Norrland? Det är berättigat att ställa den frågan i detta sammanhang.

Att regeringen inte använt sig av sina möjligheter att genom investeringsfonderna dirigera företag till Norrland finner man när man tar del av vad som skrivs i den s. k. vänboken till dåvarande statsministern Tage Erlander. Den heter Idéerna som drivkraft och utgavs år 1969. Där

skriver nuvarande handelsministern Kjell-Olof Feldt på s. 155 följande: "Att tvångsförflytta företag upp till Norrland, där de i brist på ekonomiskt underlag förtvinar och dör — — — vore inte bara meningslöst utan även löjväckande som ekonomisk-politisk metod." Så kan det låta när man inte tänker på vad man säger utan råkar säga vad man tänker.

Enligt denne regeringsmedlem har Norrland alltså ingen framtid. Där kommer ju företagen i brist på ekonomiskt underlag att förtvina och dö. Men låt mig, herr talman, tolka Kjell-Olof Feldts ord så positivt som det går att göra. Vad han syftar på är kanske storkapitalet. Då det privata näringslivet varken kan eller vill svara för de industriinvesteringar som är nödvändiga i Norrland måste det bli samhällets uppgift att göra det. Det kravet har också vänsterpartiet kommunisterna ställt tidigare, och vi gör det även i dag. Den kalla verkligheten som den ter sig i dag understryker ännu kraftigare detta krav. Det måste nämligen bli en omfattande industrialisering vid sidan av vad skogen kan ge, om Västernorrland över huvud taget skall ha en chans att göra sig fri från stämpeln "fattiglänet".

När vänsterpartiet kommunisterna ställer frågan om basindustrier syftar vi på moderna områden som träkemisk och petrokemisk industri, elektronisk industri och annan modern verkstadsindustri. Dylika industrier placerade även i Norrland skulle förtjänstfullt påverka den industriella utvecklingen i norr och därmed verksamt medverka till att råda bot på arbetslösheten, undersysselsättningen och folkavflyttningen från Norrland.

Sverige har tidigare haft ord om sig att vara tekniskt väl framme. Landet har därtill ett verkligt plus i förhållande till andra moderna industriländer som exempelvis Japan och EEC-länderna. Sverige har nämligen inom sina gränser stora råvarutillgångar, som dock i alltför liten utsträckning vidareförädlas inom landet. Kännetecknande för Sverige har även varit dess omfattande export av råvaror och halvfabrikat. Det gäller här sådana basråvaror som skogen och malmen, vilka framför allt finns i landets norra delar.

Redan år 1966 motionerade kommunisterna i riksdagen om en samordning och utveckling av skogsnäringens forskningsarbete för att ur skogen som råvara få fram nya produkter och därmed skapa nya sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i Norrland. Riksdagen avslög den gången vår motion. Vi har i år återkommit med en liknande motion.

I bilaga 11 till statsverkspropositionen 1973 s. 3 och 4 står bl. a. följande: "Trots att exportvärdet av skogsindustriprodukter sedan år 1950 ökat från 2,4 miljarder kr. till 8 miljarder kr. har dess andel av den totala exporten minskat från 42 % till 20 %.

I takt med skogsindustriernas stigande virkesbehov har skogsbrukets avverkningar sedan år 1950 ökat från 40 milj. skogskubikmeter (m^3 sk) per år till 70 milj. m^3 sk per år."

De uppgifter som jag här har återgivit är ju rätt skrämmande. De visar nämligen att några egentliga innovationer på detta område inte skett när det gäller en vidareutveckling av skogen som råvara. I stället får vi bevittna en rovdrift på landets skogar. I Norrland säger talesmännen för skogsbolagen att det omkring år 1980 kommer att råda brist på skogsråvara i denna del av landet. De ohämmade kalhuggningarna är

orsaken. Men, säger samma män, genom nyplantering och skogsgödsling skall skogen kunna återställas. Men då skogen i Norrland behöver 70, 80 och upp till 100 år för att åter vara avverkningsbar, hur skall det bli med råvaran under mellantiden? Tänker skogsbolagen helt lägga ned driften inom några år i denna del av landet? Det är en ringa tröst att samma män lämnar uppgiften att det går att importera skogsråvara från u-länderna för att hålla massproduktionen i gång i Norrland. Någon större vidareförädling har det inte varit. En rad utländska pappersvaror, exempelvis ansiktsservetter, tillhandahålls i de svenska affärerna. De framställs av svenskägda företag ute i Europa, men det är den svenska råvaran som ligger i botten, kommen från Norrland.

Den stora uppgiften är dock att bryta ned ligninet, som nu inte tillvaratas men som i miljoner ton årligen strömmar ut i våra vattendrag och sjöar eller eldas upp och på så sätt är miljöförstörande. En samordnad träkemisk forskning är vad landet behöver på detta område. Centrum i detta fall skulle mycket väl kunna tänkas bli Sundsvall – i övrigt ett gammalt trädistrikt. En teknisk specialhögskola vore här på sin plats. Det har väntats alltför länge på att nå tekniska genombrott då det gäller förädlingen av landets egna råvaror; de är värda forskningsinsatser i stor skala.

Nog tycker man att en betydligt större del av den järnmalm som bryts skulle kunna förädlas till stål i Sverige i stället för att, som nu sker, gå på export för framställning av stål i andra länder. Skulle inte mängden av svenska specialprodukter på detta område kunna ökas kraftigt genom tillgången på ännu större kvantiteter stål? Jag förutsätter här att det skulle bli tal om lägre priser än de importen betingar. Om exempelvis den svenska järnmalmen i större utsträckning förädlades i Luleå vid hamn- och kajanläggning, så gott som vid råvarukällan, skulle inte detta innebära att den förädlade produkten skulle kunna ta upp konkurrensen med varorna från stålverken på kontinenten? Säkerligen skulle den svenska varvs- och bilindustrin och den i Norden i övrigt – få stålet billigare.

Jag har här pekat på ett par norrländska råvarukällor som skulle kunna bilda grunden för nya och vidareutvecklade basindustrier i Norrland. Petrokemisk industri vid Norrlandskusten, byggd på den ryska oljan skulle även den kunna bilda grunden för nya basindustrier i områden som verkligen behöver sysselsättning. Verkstadsindustri till Ådalen är ett krav som vpk gång på gång har ställt, och vi upprepar det även nu. För att dylika industrier skall komma till stånd, måste det bli samhället som träder till – det gäller här *statliga* basindustrier. Det privata näringslivet har visat sin oförmåga.

Herr talman! Jag har uppehållit mig vid effekterna av den förda ekonomiska politiken för Norrlands vidkommande och därvid speciellt för det län jag representerar. Problemen ter sig likartade i ett flertal landsändar. Slutsatserna för Norrlandslänet – som jag utförligt uppehållit mig vid när det gäller Västernorrland – har tillämpning även i landet i övrigt. Dessa slutsatser har allmänt sammanfattats i den i utskottets betänkande återropade motionen nr 988 från vänsterpartiet kommunisterna, som jag härmed yrkar bifall till.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag ämnar i ett kort inlägg huvudsakligen diskutera ett problemområde som behandlas i ett avsnitt av finansutskottets betänkande nr 1 och som har berörts mera i förbigående här i debatten i dag. Det är ett orosområde av stor betydelse för svensk ekonomi och samhällsutveckling, nämligen den internationella valutakrisen. Det är naturligtvis inte min avsikt att därvid gå in på några detaljer i fråga om krisens bakgrund och förlopp, inte heller på några förutsägelser om framtida utveckling, utan mera att i all korthet antyda några karakteristiska drag i den händelsekedja som finns i krisens bakgrund, nämligen den ekonomiska strukturomvandling som västvärldens avancerade industristater befinner sig mitt uppe i. Orsaken till detta är naturligtvis att med det ökande ömsesidiga beroende som kännetecknar de nationella ekonomierna runt om i världen, även de mäktigaste av dem, har vi anledning här i riksdagen att i större grad än vad nu ofta sker diskutera och bilda oss en mening om denna omvandlingsprocess och dess effekter. Det gäller – och kommer att i alltmer ökande grad att gälla – oss själva.

Den rådande bristen på balans i relationerna mellan världens ledande industrinationer Förenta staterna, Västtyskland och Japan har, som är alla väl bekant, lett till hittills tre akuta valutakriser på ett och ett halvt år. Jag säger med avsikt *hittills*, eftersom det finns skäl att erinra om de tvivel som yppas i den internationella debatten på att de upprepade dollarnedskrivningarna – vilka ju i realiteten innebär en motsvarande nedskrivning av USA:s betydande utlandsskulder – skulle kunna bestående lösa obalansproblemen. Allt flera verkar övertygade om att åtgärder av detta slag inte är vad som slutligen behövs för att bytesbalanserna skall kunna utjämnas. Smithsonianöverenskommelsen i december 1971 – man skulle väl egentligen vara barmhärtig nog att inte upprepa den amerikanske presidentens betygsättning av denna tilldragelse som den mest betydelsefulla valutauppgörelsen i världshistorien – visar sig ha varit föga mer än ett tillfälligt slag i luften, eftersom den endast angrep ett av symtomen på en djupgående felbalans i de ekonomiska relationerna mellan Förenta nationerna och omvärlden. Andra sådana symtom är väl kända: Förenta staternas växande underskott i handelsbalansen, med fjolårets rekord hittills på 7 miljarder dollars, och uppfattningen bland kapitalplacerare runt om i världen att den amerikanska inflationen ännu inte är under kontroll och snarare riskerar att åter förvärras genom den nya och uppmjukade s. k. tredje fas av pris- och lönekontrollen som introducerades i januari i år.

Man känner sig nästan frestad till det väl något tillspetsade omdömet att orsaken till Smithsonianöverenskommelsen kunde komma till stånd i de former som nu skedde och kunde temporärt inge sådana förhoppningar som att USA fortfarande har en politisk makt i dag som är en återspeglning av dess ekonomiska maktställning i går.

Och det ligger ganska nära till hands att instämma i New York Times' omdöme för någon vecka sedan i en ledare betitlad Den politiserade dollarn, att ändringar i dollarvärdet, ehuru inte sakrosankt i sig självt, inte kan få förbli metoden att rätta till alla felbedömningar och misstag i den ekonomiska politiken, därför att USA inte kan fortsätta att dansa genom

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

Finansdebatt

en ändlös serie av dollarnedskrivningar utan att allvarligt skada väven av internationella ekonomiska relationer.

Om den djupare bakgrunden till de allvarliga störningar i dessa relationer som vi nu upplever är pågående förändringar i USA:s ekonomiska förhållanden till omvärlden, framför allt till de två närmast mest betydande industrinationerna Västtyskland och Japan, och detta oavsett att USA:s utrikeshandel fortfarande spelar en kvantitativt sett relativt obetydlig roll i den amerikanska ekonomin, så framstår i det internationella perspektivet en fortgående analys av dessa förhållanden som angelägen.

I en sådan översiktlig analys för några veckor sedan pekade tidskriften *Economist* på tre karakteristiska drag härvidlag. För det första: Praktiskt taget hela den amerikanska exporten är påfallande litet priselastisk och den är därmed föga hjälpt av vare sig dollarnedskrivningar eller tullsänkningar i andra länder gentemot amerikansk export. För det andra: Grunden för USA:s industriimperium – stål, bilar, televisionsapparater, textilier för att ta några exempel – har erövrats av de unga och snabbt framåtgående industristaterna. Detta jämte den akuta energiförsörjningskrisen i USA skapar ett importbehov av en bredd och ett omfång som förfärar många amerikaner. För det tredje: USA är som bekant en servicenation och dess väl främsta exportvaror på serviceområdet, dvs. tekniskt know-how och företagsamhet, möter ökande konkurrens inte minst från Japan och får sitt exportvärde försvagat av USA:s egen uppfinning, nämligen de multinationella företagen. USA är, säger *Economist*, en av världens två ledande handelsnationer vars import reagerar för inkomstökningar hemma snabbare än dess export reagerar för motsvarande inkomstökningar utomlands.

Herr talman! Mot bakgrunden av den stora och i vissa fall avgörande betydelse för världsekonomin som den aktuella och oroväckande utvecklingen av USA:s ekonomiska relationer med omvärlden har vill man hoppas att de närmaste årens internationella ekonomiska samarbete kan innebära framsteg på två fundamentala områden.

För det första måste ekonomierna världen runt uppnå andra och mer balanserade relationer; den amerikanska dominansen, som till sin natur är ekonomisk-politisk, måste avlösas av mer sunda och harmoniska förhållanden. Tankarna går här naturligtvis osökt också till de svaga och beroende u-landsekonomierna, som kanske har lidit mer än andra av de senaste årens kastningar på valutamarknaderna och som – det måste tilläggas – väl skulle bli ytterligare belastade av ett eventuellt helt fritt valutasystem, som ju förordas av ett antal deltagare i den ekonomiska debatten. Vad den amerikanska kongressen här kan komma att ge president Nixon för fullmakter inför nästa GATT-runda avvaktas med stort intresse. Och det finns amerikanska ekonomer som menar att både den pågående dollarkrisen och den nya GATT-rundan erbjuder tillfällen som kanske inte återkommer på länge att starta en process i världsekonomin vars rörelseinriktning är en annan än den hittills dominerande.

För det andra måste man – det har sagts redan tidigare under debatten – inom ramen för det pågående arbetet inom Internationella valutafonden, i den s. k. 20-gruppen, nå resultat i strävan att finna ett

nytt valutasystem, som slutgiltigt avlöser Bretton-Woodsöverenskommelsen, och inom detta system en ny reservvaluta. Att ersätta dollarn med speciella dragningsrätter — det är ju detta som har diskuterats tidigare här i dag — verkar att vara den kanske mest trängande angelägna uppgiften, varom beslut måste träffas, om inte vid Valutafondens årsmöte i Nairobi i september i år så vid det därpå följande. På nytt kommer u-landsekonomierna i tankarna som en viktig aspekt på reservvalutafrågan: det finns troligen ingen annan lika effektiv väg att få till stånd rimliga resursöverföringar, i obunden form, från den rika till den fattiga världen som via ett system av till reservvaluta upphöjda speciella dragningsrätter.

Om riksbankschefen herr Åsbrink därför i en intervju för ca 14 dagar sedan uttryckte ett ganska betydande mått av pessimism i fråga om möjligheterna att snabbt göra dragningsrätterna till den dominerande reservvalutan, så hoppas jag att den kommande utvecklingen visar att en sådan pessimism är oberättigad.

Så mycket verkar säkert att om nya framsteg av denna typ inte kommer till stånd inom det internationella ekonomiska samarbetet, om slutgiltiga lösningar av de pågående kriserna inom världsekonomin inte kan finnas, kommer världens ledande industrinationer att vidta ytterligare akuta åtgärder som försvårar framtida effektiva lösningar.

Jag har, herr talman, i all korthet velat beröra dessa viktiga och besvärliga problem, därför att de så nära berör vårt lands ekonomiska läge och framtidsutsikter och därför borde diskuteras i årets finansdebatt. Som exportnation med en allt starkare förankring av vår industriproduktion i avsättningsmarknader i andra länder är vi intimt berörda både av de fortlöpande valutakriserna och av de underliggande egentliga orsakerna, som är den snabba omvandlingen av världsekonomin och av världshandelns struktur. Som ett land vars näringsliv befinner sig i samma snabba omvandling som andra avancerade industriländers har vi anledning att uppmärksamt följa vårt näringslivs allt starkare direkta engagemang i det ekonomiska livet i andra länder, vilket innebär motsvarande och allt starkare ekonomiska band mellan oss och andra länder. Ett mått på hur även den svenska ekonomin håller på att internationaliseras är uppgiften att våra multinationella företag under fjolåret investerade närmare 2 miljarder kronor utomlands eller omkring 15 procent av näringslivets totalinvesteringar. Netto innebär detta för övrigt ett valutautflöde på över 1 miljard kronor.

Allt sammantaget har vi ett betydande intresse av att världshandeln åter kan bringas att fungera under så stabila och fria former som möjligt och att därför hålla utvecklingen under noggrann observans och göra vårt yttersta för att bidra till långsiktiga och konstruktiva lösningar på dess nuvarande allvarliga problem. Annars blir sannerligen inte utsikterna inför den nya GATT-rundan alltför ljusa.

Herr talman! Jag skulle ha slutat här — vilket väl många skulle ha välkomnat, ty dagen har varit lång — men vi har under denna dag lyssnat till åtskilliga utläggningar från den borgerliga sidan om vår inhemska ekonomiska situation och inte minst om det hårda skattetrycket här i landet, allt socialdemokraternas tal om skattesänkningar till trots. Det

föranleder en liten avslutningskrumelur från min sida, i ett försök att ge rimliga proportioner åt det här resonemanget.

I och för sig råder det inga delade meningar om skattetrycket. Det är högt. Men sanningen härav blir fullständig endast om det klart sägs ut på vilken nivå det anbringas. Och då är det nyttigt att erinra om det relativa välståndet i det land som sägs ha världens hårdaste skattetryck. Vi har här i Sverige en bruttonationalprodukt per capita som är dubbelt så hög som genomsnittet i den rika världen, nämligen 24 000 kronor mot 12 000 kronor. Och vi har netto, alltså efter skatt, för privat konsumtion ett belopp uppskattat för 1973 till 106 miljarder kronor, dvs. per capita fortfarande högre än den genomsnittliga bruttonationalprodukten per capita i de rika länderna: 13 000 kronor mot 12 000 kronor. Vad det ger för resultat i den enskildes livsföring kan avläsas i alla de konsumtionsindikatorer som kan studeras bl. a. i OECD-statistiken. De visar på en levnadsnivå som i fråga om höjd och jämn fördelning är främst i världen, alla kvarstående ekonomiska och sociala problem för enskilda människor till trots. Det vore välgörande, herr talman, om man fick höra den borgerliga politiska propagandan någonsin ställa in sig i detta rimliga internationella perspektiv.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Finansplanen har ett avsnitt som handlar om de enskilda konsumenternas ekonomi, och jag har närmast tagit till orda som en liten representant för den stora gruppen svenska konsumenter.

I finansplanen och i andra ekonomiska översikter och bedömningar intar ofta den privata konsumtionen en ställning som viktig mätare av konjunkturtemperaturen, och ibland blir den mera betraktad som en sorts levande utgiftsmassa som man försöker hålla i en av ekonomer och politiker fabricerad form, så att den passar bättre in i det ekonomiska systemet. Ändock är det vi, flera miljoner konsumenter, som i våra dagliga handlingar bestämmer hur den skall utvecklas — låt vara att vi ofta är styrda av politiker, marknadsförare och producenter. På efterfrågesidan i försörjningsbalansen utgör den privata konsumtionen den ojämförligt största posten, för 1972 värderad till 106 miljarder kronor. Denna summa har påverkats av de senaste årens dämpade aktivitet på sysselsättningssidan. De privata konsumenterna har dämpat sin köpiver, en del av dem kanske tvingade till det av brist på utrymme för konsumtion. Men en del av dem har säkert självmant av psykologiska skäl minskat sin konsumtion — det ökade sparandet kan tyda på det. Så har t. ex. de statliga stimulansåtgärderna först efter en viss tröghet ökat konsumtionen.

I finansplanens internationella avsnitt finns det i avsnittet om Sveriges ekonomi i förhållande till övriga stater i Västeuropa några rader som speciellt fångat mitt intresse. Det sägs där: "Den privata konsumtionen förutses kvarstå som en väsentlig tillväxtfaktor i de flesta västeuropeiska länderna 1973, även om dess roll inte väntas bli lika framträdande som

1971 och 1972.” Kan man ta det som ett tecken på att den privata konsumtionen under de närmaste åren mera än tidigare så att säga kan få vila i sig själv, att det kan skapas en relativ prisstabilitet och att den privata konsumtionen inte som tidigare skall vara ett medel i konjunkturpolitiken? Man undrar också om den offentliga konsumtionen – dvs. de varor och tjänster som vi tillsammans försöker göra vår vardag bättre med – kan få några bättre år.

I borgerliga tidningar och i borgerliga politikernas tal frammanas ofta en bild av den enskilde konsumenten som en av skatter tyngd person, som när han skall handla är pressad av höga priser och som nästan borde ha ett oförsonligt fientligt förhållande till staten som vållat honom allt detta. Det är ju en vrågbild. I den borgerliga reservationen nämns det som ett tecken på en ogynnsam utveckling att skatteuttaget har ökat med 30 procent under de tre senaste budgetåren. Men man glömmer att tala om att de disponibla inkomsterna sett i stort ökat mer än priserna och att det privata sparandet ökat.

Det är riktigt att ökningen av den totala privata konsumtionen dämpats under de senaste åren, men man kan fråga sig om man inte bör vara mindre orolig över en dämpad privat konsumtion än över att de disponibla inkomsterna för olika grupper av medborgare och familjer ännu visar mycket stora skillnader, att vi alltså har mycket olika utgångslägen när det gäller konsumtionen. Det är något som man inte nämner i den borgerliga reservationen. Inkomstöverföringarna från stat och kommun till vissa hushåll, främst barnfamiljerna, har ökat med nästan 40 procent de senaste tre åren. Även om man inte väntar så stor ökning under 1973 har det i årets statsverksproposition signalerats ökade inkomstöverföringar som träder i kraft 1974. Det tror jag är mycket viktigt för konsumenterna, speciellt för dem med de små inkomsterna, för det är det verkligt verksamma sättet att öka deras utrymme att konsumera.

Jag tror inte att man bör stressa fram den privata konsumtionen – det finns i dag ute i samhället tecken på att reklam och marknadsföring kan framskapa helt diffusa behov hos konsumenterna, behov som inte alls ökar deras hälsa eller förbättrar deras livsvillkor och som knappast heller skapar någon större glädje när de tillfredsställs.

Men om ett större utrymme för privat konsumtion kan medverka till att trångboddhet försvinner, att fritidsinnehållet blir rikare och att man kan få en kost som skapar bättre hälsa bör det väcka tillfredsställelse. Jag tror att det är viktigt att den privata konsumtionen främst får ett innehåll, som befrämjar en positiv utveckling för människan. Arne Pettersson var inne på detta när han talade om faran av ”prylsamhället”.

Som konsument kan man fråga sig om det hjälper att utrymmet för konsumtion ökar om priserna på dagligvaror och viktiga tjänster stiger. Det är glädjande att i finansplanen understryks att prisstoppet på baslivsmedel skall bestå under hela 1973 och gälla alla leden mellan producent och konsument. Detta ökar den enskilda konsumentens möjligheter att planera för hela sin livsföring på ett bättre sätt, att planera för inköp av kapitalvaror och kanske kunna efterfråga en bättre bostad.

Alla partier erkänner sig vara riddare i kampen mot prishöjningar, men instrumenten i den striden har mycket olika skärpa. I den borgerliga reservationen i finansutskottet är man negativ till punktinsatser för att stoppa prishöjningar som verkar omotiverade, men man har ändå godkänt det nuvarande prisstoppet.

Om det på alla håll inom produktion och handel fanns en helt fri konkurrens kunde kanske prisläget reglera sig naturligt. Men inom vissa branscher finns tilltagande monopoltendenser, och priserna har också en avgörande betydelse vid inflationsfara. Just sådana faktorer kan nödvändiggöra en skärpt priskontroll och i vissa fall en reglering av priserna. En rimlig prisstabilitet är svår att genomföra utan att samhället skaffar sig verk samma medel för att påverka prisläget, om frivilliga överenskommelser inte leder till ett sådant resultat att priserna hålls i schack. En utökad användning av prisreglering kan vara nödvändig för att säkra en verklig stabilitet i ekonomin och få den privata konsumenten att känna sig väl tillgodosedd i samhället.

Herr talman! En lång debatt om målsättningar och medel inom den ekonomiska politiken lider nu mot sitt slut. Det är av stor betydelse för den enskilde medborgaren att det förs en politik, som skapar full sysselsättning och expanderande näringar. Men mest väsentligt är det dock att varje medborgare utan hänsyn till inkomst och hemort med hjälp av våra ekonomiska tillgångar kan tillförsäkras en god livsmiljö, ett rimligt konsumtionsutrymme och goda möjligheter till utveckling samt till hjälp när man kommer i nöd eller är i behov av stöd. Endast den målsättning och de medel som kan bidra till att göra ekonomin till en sådan gemenskapens tjänare kan på sikt vinna gehör hos väljarna.

Jag yrkar bifall till finansutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av herr Löfgren m. fl. i motsvarande del samt 3:o) motionen nr 988 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Löfgren begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 antar reservationen av herr Löfgren m. fl. i motsvarande del röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 988.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 146
Nej — 17
Avstår — 131

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Löfgren m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 151
Nej — 142
Avstår — 1

Punkterna 2- 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Löfgren m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Löfgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkterna 2-11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Löfgren m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 151
Nej — 142

§ 2 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 6 med anledning av till utskottet hänvisade framställningar i propositionen 1973:1 om anslag för budgetåret 1973/74 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Punkterna 1–24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 25

Lades till handlingarna.

§ 3 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 4 i anledning av Kungl. Maj:t:s i proposition 1973:1 gjorda framställning om det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1973.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:t:s i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till justitiedepartementet, m. m. jämte motioner.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Ersättning för personskador på grund av brott

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 4 (Justitiedepartementet) under punkten A 12 föreslagit riksdagen att till Ersättning för personskador på grund av brott för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:269 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag angående vidgad ersättning till brottsoffer i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:270 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till regler om ersättning för kroppsskada, som polismän ådragit sig vid tjänsteutövning samt

1973:598 av herr Bohman m. fl. (m) vari såvitt nu var i fråga hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla dels om förslag till ersättning för personskada som polisman ådragit sig i tjänsten i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen 1973:241 (yrkande 2 d), dels om utredning och förslag till lagregler om ersättning för skada på grund av brott i enlighet med vad som anförts i motionen 1973:241 (yrkande 2 e).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen till Ersättning för personskador på grund av brott för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,

B. att riksdagen beträffande vidgad ersättning till brottsoffer skulle avslå motionen 1973:269 samt motionen 1973:598 i denna del,

C. att riksdagen beträffande ersättning till polismän för kroppsskada skulle avslå motionen 1973:270 samt motionen 1973:598 i denna del.

Reservationer hade avgivits

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

1. beträffande vidgad ersättning till brottsoffer av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Polstam (c), Schött (m) och Petersson i Röstånga (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:269 samt motionen 1973:598 i denna del hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om vidgad ersättning till brottsoffer i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande ersättning till polismän för kroppsskada av fru Kristensson (m) samt herrar Dockered (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Polstam (c), Schött (m) och Petersson i Röstånga (fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen beträffande ersättning till polismän för kroppsskada med bifall till motionen 1973:270 samt motionen 1973:598 i denna del hos Kungl. Maj:t begärde förslag till regler om ersättning för kroppsskada som polismän ådragit sig vid tjänsteutövning.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det kanske kan tyckas litet egendomligt att ta kammarens tid i anspråk med en fråga som har varit föremål för debatt i det svenska parlamentet ända sedan 1940-talet, men anledningen till att vi återkommer med den är att ersättning för skada på grund av brott är ett problem som ännu inte har fått en lösning som kan anses tillfredsställande.

Under alla de år den här frågan debatterats har vi från den borgerliga oppositionen hävdad att samhället, som självfallet har ett ansvar för att förebygga brott, också skall såvitt möjligt hålla de personer som drabbas av brott skadeslösa för den skada de kan lida på grund härutav.

Jag vill erinra om att justitieministern strax före senaste val meddelade att man hade för avsikt att komma med en reform: nu skulle människor som drabbats av brott kunna påräkna en viss ersättning. Det aviserades att en summa av 1 miljon kronor skulle ställas till förfogande för detta ändamål.

Man kan diskutera beloppets storlek, men det väsentliga är att de principer som låg till grund för denna reform var av den arten att vi från den borgerliga oppositionens sida icke kunde acceptera dem. Man gjorde nämligen avsteg från de skadeståndsrättsliga principer som hittills varit vägledande för diskussionen inom det här ämnesområdet, och man sade att ersättning endast skulle kunna utgå för personskada och inte för egendomsskada. Man meddelade också att det var departementet som skulle avgöra vilka personer som skulle få ersättning. Ersättningsgrunderna skulle vara skönsmässiga. Man skulle bedöma vederbörandes sociala situation och pröva ifall ersättning skulle utgå. Vidare klargjorde man att meningen i princip inte var att ersättning skulle utgå för sveda och värk och framtida men.

Vi hävdar alltså fortfarande den meningen att riksdagen bör ompröva detta beslut och att man från departementets sida bör lägga fram ett

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

förslag till ersättning för skada på grund av brott, ett förslag som grundar sig på de principer och de överväganden jag här har nämnt: utgångspunkten skall vara ersättning enligt skadeståndsrättsliga principer, ersättning skall utgå inte bara för personskada utan även för egendoms-skada, och det skall självklart vara domstolarna som skall bedöma dessa frågor, icke justitiedepartementet.

Eftersom justitieministern sitter i kammaren skulle jag vilja fråga en sak. När vi senast diskuterade denna fråga i riksdagen sades, som jag tidigare nämnde, från socialdemokraternas sida att ersättning i princip inte skulle utgå för sveda och värk och framtida men. Nu har svenska folket genom TV fått information av justitieministern i samband med en debatt som var någon gång i höstas, att departementet nu omprövat frågan och tänkt sig att man i vidare utsträckning skulle ge ersättning för sveda och värk än vad som var avsikten från början. Jag tycker att det skulle vara angeläget och även litet fair av justitieministern att här också informera riksdagen om den ändrade praxis som departementet tycks ha slagit in på. Det är ju viktigt att vi som fattar beslut i ärendena får information om vilka principer departementet följer i dessa frågor.

Jag skulle alltså i denna del, herr talman, vilja yrka bifall till reservationen 1.

När det gäller reservationen 2, som behandlar ersättning till polismän för kroppsskada, kan sägas att denna fråga varit aktuell i riksdagen sedan 1958. Man kan tycka att den första frågan om ersättning till människor som drabbas av brott är utomordentligt viktig, men att man inte löst frågan om ersättning till polismän, som under sin tjänsteutövning drabbas av skada på grund av brott, är uppseendeväckande. Polisen har nämligen i sin tjänsteutövning skyldighet att utsätta sig för risker, och vi vet att den utveckling som brottsligheten fått i landet under senare år har gjort att dessa risker förstärkts. Departementets svar på vår begäran har bara varit att polisen väl får omfattas av reformen precis som människor i övrigt och att det inte finns anledning att ställa poliserna i någon särställning.

Jag vill, herr talman, erinra om att justitieministern som trots allt — enligt vad jag förstår — är författare till direktiven för brottskommissionen där har sagt: Det får inte råda någon tvekan om att polisen, som i första hand har ansvaret för ordningens upprätthållande, har samhällets fulla stöd vid fullgörandet av sina i många fall svårlösta uppgifter.

Jag skulle vilja ställa frågan: Hur avser justitieministern att samhället skall visa sitt stöd till polisen just i detta specifika fall?

Jag yrkar, herr talman, bifall också till reservationen 2.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Kravet på att staten skall garantera att de medborgare som blir offer för våldsbrott och kanske även andra brott skall få ut det skadestånd som tillkommer dem är gammalt men det blir därför inte sämre. Detsamma gäller det andra kravet, nämligen att polismän i sin tjänsteutövning åtminstone skall veta att om de blir skadade, kommer staten att garantera dem full ersättning.

När det gäller bedrägeribrott och liknande kan det ju finnas olika

Onsdagen den
28 februari 1973

Ersättning för personskador på grund av brott

meningar om huruvida staten skall garantera skadestånd eller inte. Men vid angrepp mot den personliga integriteten, alltså misshandelsbrott, där staten inte kan ge medborgarna det skydd som man borde ge, är det en rimlig begäran att staten åtminstone garanterar ekonomisk gottgörelse. Enligt min mening bör staten försöka få ut denna ersättning av våldsverkaren i den mån detta är möjligt. Den som förövar ett misshandelsbrott och har möjlighet att betala skadestånd, han skall inte undgå det därför att staten inträder som garant.

Det är alltså en del frågor som kan behöva övervägas närmare när det gäller detaljlösningen. Detta är anledningen, herr talman, till att reservanterna inte omedelbart har krävt en lagregel som garanterar brottsoffren ersättning, utan vi har nöjt oss med att begära en utredning och ett förslag från departementets sida.

Jag instämmer med utskottets ordförande fru Kristensson när hon framhåller, att den dellösning som departementet för ett par år sedan lade fram och som godtogs av riksdagen inte är tillfredsställande. Det är inte meningen att den som drabbas av ett våldsbrott skall behöva nöja sig med ersättning endast i den mån ömmande omständigheter eller annat ger departementet anledning att tillerkänna honom ersättning. Det är ett rimligt krav att han får fullt skadestånd garanterat. Från oppositionens sida ämnar vi återkomma med detta krav till dess att det blir genomfört. Förr eller senare tror jag att detta kommer att ske.

Herr talman! För dagen yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm (fp).

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Fru Kristensson vände sig i sitt anförande mera till justitieministern än till majoriteten i justitiekottet, men det är ändå inom justitiekottet som diskussionerna först och främst har förts om dessa frågor.

Vi hade en ganska lång och utförlig debatt här i kammaren om detta i fjol. Nu hörde jag av herr Ernulf att vi kommer att få ytterligare debatter under kommande riksdagar. Jag vill ändå i största korthet recapitulera något av vad riksdagen uttalade när man fattade beslut i denna ersättningsfråga. Man sade att ersättningsordningen borde i viss mån ses som en försöksverksamhet, vilken, om erfarenheterna visade sig goda, borde kunna utvecklas vidare. Man sade också, att de begränsningar och den restriktivitet som vidlåder systemet borde bedömas med hänsyn härtill. Möjligheten till diskretionär prövning i de enskilda fallen var nödvändig för att ge de socialt önskvärda resultaten. Därför ansåg justitiekottet och senare också riksdagen att det inte var tänkbart att utforma systemet så att ersättning skall utgå med belopp som fastställs av domstol och som motsvarar hela skadan.

När vi diskuterade den här frågan vid fjolårets riksdag sade vi oss att de erfarenheter som vunnits under den tid av ca nio månader som anslaget funnits till inte var tillräckliga för ett ståndpunktstagande till en ändring av anslaget och reglerna kring det. Under den tiden hade bara 40 ansökningar kommit till Kungl. Maj:t, och i nio fall hade man betalat ut

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

ersättningar med tillsammans 15 400 kronor.

Vi har litet bättre statistik nu vid årets riksdag. Vi vet att under hela budgetåret 1971/72 kom det in 100 ansökningar, och motsvarande siffra för de sju första månaderna av innevarande budgetår är 162. T. o. m. den 15 februari har utbetalats ersättning i 25 fall med tillsammans drygt 70 000 kronor.

Jag tror också att det är värt att peka på att i 32 av de 63 fallen så har ansökan avslagits av det skälet att skadan inte varit ersättningsgill eftersom den inträffade före den 1 januari 1971, det datum som sattes som gräns för möjligheterna att få någon ersättning.

I 21 fall har de sökande haft försäkring, och i inget fall har avslag grundats på att sökanden ansetts ha haft för hög inkomst eller för stor förmögenhet. Det är väl också värt att peka på att det har betalats ut ersättning för sveda och värk i ett inte obetydligt antal fall — i ett ärende t. o. m. 20 000 kronor.

Vi i justitieutskottets majoritet tycker oss kunna konstatera att det är en väsentlig ökning beträffande både ansökningarnas antal och de utgående anslagen. Vi tycker ändå att erfarenheterna ännu är alltför begränsade för att motivera en omprövning av tidigare riktlinjer, speciellt då vi kunnat konstatera en minskad restriktivitet i tillämpningen, vilket siffermaterialet ger belägg för. Av den anledningen ber jag att å majoritetens vägnar få yrka bifall till justitieutskottets betänkande och avslag på reservationen 1.

Som fru Kristensson mycket riktigt sagt har vi haft många diskussioner om ersättning för personskada på polisman. Vi hade särskild anledning att ägna denna fråga stor uppmärksamhet vid fjolårets riksdag då vi tog ställning till förslaget om skadeståndslag. Där instämde riksdagen med justitieministern i att polismännens ersättningsproblem måste ses i ett större sammanhang och att det finns all anledning att sätta polismäns önskemål i relation till den ersättning som utgår till andra yrkesgrupper. Man kan t. ex. crinra om att varvsarbetarna är en grupp som har många olycksfall i arbetet. De har socialt sett, menade riksdagen, ersättningsbehov som är precis lika ömmande. Vi sade också att statistiken delvis motsäger det som fru Kristensson här påstått, att olycksfallsfrekvensen statistiskt sett är låg och att det verkligen inte finns belägg för att de skador som drabbar denna kategori skulle vara allvarligare än de som drabbar andra yrkesgrupper. Därför var vi då ense om att man måste genomföra förbättringar av det ekonomiska skyddet genom generella åtgärder som verkar likformigt för alla yrkesgrupper. Riksdagen drog då, liksom justitieutskottet gör nu, den slutsatsen att en fortsatt utbyggnad av yrkesskadeförsäkringen och kompletterande ersättningsanordningar i form av kollektiva försäkringar är det som först och främst skall komma i fråga. Av den anledningen yrkar jag bifall till justitieutskottets betänkande på den här punkten och avslag på reservationen 2.

Vi tycker också att det finns anledning att peka på att den ersättningsordning jag redogjort för tidigare också omfattar kroppsskador som polismän åsamkats under innevarande budgetår — det gäller tre fall, och i samtliga dessa har ersättning utgått med det belopp som har yrkats.

Detta är någonting som hör till bilden då vi nu skall ta ställning.

Jag ber, herr talman, att i alla delar få yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Som fröken Mattson anförde har denna verksamhet i viss mån försökskaraktär. Det finns egentligen inget annat land än England där man har liknande skydd från staten vid brottsskador. Det var ju det förhållandet att vi gav oss in på ett nytt område som var anledningen till att bestämmelserna skrevs relativt restriktivt, dock med möjlighet att göra en tämligen flexibel prövning av ersättningsframställningarna. Sedan vi hade kommit över initialskedet och dessutom föregående år, när årets anslag diskuterades i riksdagen, fått ett positivt gensvar har vi varit betydligt generösare i bedömningen av sådana ersättningsbelopp som har rört sveda och värk.

Jag vill säga till fru Kristensson att det självfallet förekommer att vi prutar på yrkanden som gäller sveda och värk. Men det beror på att vi måste följa vissa normer och har att gå efter domstolarnas och försäkringsbolagens bedömningar. Det förekommer därför när det har yrkats ett ganska högt belopp för sveda och värk att vi tycker oss böra något modifiera detta.

Jag tror att jag vågar säga att vi nu kommit så långt att denna ersättningsform har blivit allmänt känd och att vi därför i stort sett kan räkna med att man i de fall där man inte får ersättning från arbetsgivare, från socialförsäkring eller från privatförsäkring kommer till oss med begäran om ersättning.

Beloppen kan tyckas små. Det har under detta budgetår utbetalats bortåt 70 000 kronor, och den summan kommer säkerligen att öka. Vi kommer förmodligen dock inte mycket över 100 000, kanske bortåt 150 000 kronor, när budgetåret är slut. Men det sammanhänger med att vi i vårt land normalt har ett så gott skydd för människorna att det som återstår för komplettering genom denna fond företrädesvis är ersättning för tandskador och för sveda och värk.

Vidare utgörs det största antalet fall inte av provocerad misshandel utan av fall där vederbörande i större eller mindre grad själv är delaktig. Det är t. ex. fråga om slagsmål på restauranger och på dansbanor eller den gamla historien om vin och kvinnor i lägenheter, varvid det uppstår bråk och skador med därpå följande ersättningskrav. Självfallet kan man då inte underlåta att ta hänsyn till vederbörandes delaktighet, och det medför en jämkning i de begärda beloppen. Men i de fall då det är fråga om misshandel eller överfall utan provokation är vi numera generösa och kan vara det med hänsyn till att formuleringarna är så pass flexibla.

Samtidigt vill jag säga — och det sade jag också förra året — att denna ersättning inte har fått sin definitiva utformning. Men vi tycker inom justitiedepartementet att vi fortfarande har för liten erfarenhet för att tidpunkten skall vara inne för en utredning om en mera definitiv form, och jag föreställer mig att det inte kan dröja så länge. Jag är fullt klar över att det inte kan vara meningen i framtiden att justitiedepartementet skall ta på sig arbetet med att göra bedömningarna, men vi har ansett det

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonsskador på grund
av brott*

Onsdagen den
28 februari 1973

Ersättning för personskador på grund av brott

vara värdefullt att vi har fått så att säga dra upp de praktiska detaljerna i detta.

Också poliserna faller under denna ersättningsform. Det har vi haft överläggningar med Polisförbundet om, och vi har också fått in ansökningar från poliser i de fall då de inte har fått full ersättning genom den rätt de har till lön och sjukvård eller genom försäkringar. Som fröken Mattson sade, har vi kunnat bifalla framställningarna i samtliga dessa fall och ge full ersättning. Så jag vågar påstå att det inte finns någon polisman i dag som råkar ut för en skada i tjänsten på grund av brott och som inte har möjlighet att få full ersättning. Jag får dock göra den reservationen att vi har en minimigräns. Man kan inte få ersättning om svedan och värken inte kan uppskattas till 300 kronor.

För att ytterligare belysa detta vill jag anföra ett litet citat ur Svenska polisförbundets tidskrift från förra året, då vi behandlade ett antal ersättningsfall som låg i tiden före den här nya ersättningsformens införande: "Genom konseljbeslutet har samtliga ärenden av detta slag, som anhängiggjorts hos Kmt blivit avgjorda. Svenska polisförbundet, som haft att bevaka fallen, betraktar utgången som glädjande. Polismän kan nu se något ljusare på konsekvenserna av sådana här misshandelsfall. Även om man framdeles i första hand skall tillämpa SFS 1971:505 (statlig ersättning till brottsoffer) torde dock konseljbesluten få viss prejudicerande betydelse." Sådan betydelse har de också fått genom att vi helt bifallit de ansökningar som inkommit från polispersonal.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Låt mig först säga till fröken Mattson att det inte var uttryck för någon sidovörtnad mot utskottets ledamöter att jag vände mig till justitieministern. Jag uppfattade det så att vi har i utskottet tillsammans diskuterat de här frågorna mycket medan man däremot inte alltid har chans att få en debatt med justitieministern. Därför tog jag tillfället i akt när det gavs.

I sakfrågan vill jag säga att skall man räkna med att människor använder den här i och för sig alltför begränsade möjligheten att få ersättning, så måste man också klarlägga vilka principer man länkar tillämpa. Nu har både fröken Mattson och justitieministern sagt att verksamheten har försökskaraktär och att man successivt får bedöma hur utvecklingen skall bli. Men då vet ju inte människor vad de skall rätta sig efter, och då blir konsekvensen att de inte bryr sig om att söka ersättning ur det här anslaget. Ordentlig information är tydligen viktig här, och jag är övertygad om att anledningen till att så få hittills har efterfrågat den här möjligheten är att de inte har fått tillräcklig information.

Sedan är det klart att det finns ett tak som gör att bara en liten bråkdel av alla som skulle kunna komma i fråga kan påräkna ersättning. Justitieministern menar väl ändå inte att brottsligheten är av så ringa omfattning att skadegörelsen skulle begränsa sig till de 70 000 kronor som utbetalades i ersättning förra året? Justitieministern nickar ja och menar tydligen att kriminaliteten är så obetydlig, men vi har definitivt olika uppfattning på den punkten. När det gäller polismisshandelsfallen vill jag säga till fröken Mattson att jag inte tycker att olycksfallsfrekven-

sen är låg. Den har länge legat på en oacceptabelt hög nivå, och siffrorna ökar ständigt. Den senaste siffran, för förra året, är 889 fall, och i tre av fallen har vederbörande fått ersättning.

Jag vill erinra justitieministern om att medlemmarna i Polisförbundet tidigare ansåg sig nödsakade att teckna en kollektiv försäkring för att skydda sig när samhället inte fullgjorde sina skyldigheter. Nu har man funnit att den försäkringen blir alldeles för dyr, och därför har man varit tvungen att avstå från den. Nu kommer ersättningsbehovet säkert att bli väsentligt större.

Jag tycker för min del att det är ganska skandalöst att säga att staten inte har skyldighet att iakttaga elementära arbetsskyddsbestämmelser när det gäller polismän, utan att polismännen i stället skall omfattas av den allmänna regeln att det bara är de socialt ömmande fallen som skall få ersättning. Man menar alltså att poliserna har så pass låg lön att de skulle kunna betraktas som socialt ömmande fall!

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det är en skandal att vi inte för länge sedan har klarat den här frågan på ett riktigt sätt – så mycket mer som en enig riksdag under flera år på 1960-talet begärde att vi skulle få den här reformen genomförd. Det som fröken Mattson säger – att vi inte kan betrakta poliserna separat utan måste se dem i samband med andra yrkesgrupper – har vi hört år efter år och jag frågar, herr talman: när tillsätts då den här utredningen som skall få fram vilka andra yrkesgrupper som skall komma i fråga samtidigt som poliserna? Jag ser gärna att andra yrkesgrupper, som har behov av det, får sådan här ersättning, men när får vi resultat av detta, som det har talats om i så många år från regeringspartiets sida?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson hörde tydligen inte alls på min redogörelse för polisernas situation. Det är på det sättet, fru Kristensson, att vi har haft överläggningar med Polisförbundet, och vi har inför förbundet redogjort för den ersättningsformen och sagt: Är det så att någon polis inte får full ersättning genom att han har sin lön, att han har sjukhusvård och genom det han får från privat försäkring skall han göra ansökan till den här fonden och vi skall pröva den.

Som resultat av detta har det också kommit in tre ansökningar. Fru Kristensson tycker att det är väldigt litet. Fru Kristensson påtalade att det under 1972 var nära 900 poliser som anmälde att de var utsatta för skada i tjänsten, och det är riktigt. Men man bör också observera den kanske i det här sammanhanget betydelsefullare siffran, som visar i vad mån detta har föranlett sjukskrivning från polisernas sida, och den siffran nämnde inte fru Kristensson. Det är lyckligtvis så, fru Kristensson, att det av de här nära 900 fallen var 135 som ledde till att poliser under en eller flera dagar fick sjukskriva sig.

Skulle man sedan gå till det antal som varit nödsakade att få sjukhusvård kommer man ned i en mycket liten siffra. Det gör att det faktiskt inte blir så många fall där poliserna inte får full ersättning utan måste gå till denna fond. Mot den bakgrunden har jag mycket svårt att förstå fru Kristenssons indignation.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är i så fall glädjande om det inte är fler som blir allvarligt skadade, så att de blir sjukskrivna eller får söka sjukhusvård. För mig är det emellertid en mycket viktig principfråga, huruvida samhället skall ha ett ansvar för en statligt anställd yrkesgrupp, som i sin yrkesutövning har att ta risker. En polis får inte, av risk att bli skadad, avstå från att göra ingripanden som är motiverade och som åligger honom i tjänsten.

Vi vet att de här bestämmelserna, som riksdagsmajoriteten nu har antagit, i princip utesluter ersättning för sveda och värk och framtida men – vilket är de ersättningsformer som polisen inte kan räkna med att få ut enligt t. ex. lagen om allmän försäkring. Det är bara de formerna som egentligen blir aktuella, och när de ligger utanför det principbeslut som riksdagen fattade 1971 är det klart att saken kommer i ett litet annat läge. Sedan kan justitieministern med visst fog säga att departementet har ändrat sin praxis, men då skall riksdagen få ett klart besked om att ersättning i fortsättningen kommer att utgå för sveda och värk och för framtida men. Det är väldigt väsentligt att man vet vad den reform som man har beslutat omfattar.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag beklagar att det inte under justitieutskottets behandling har lämnats tillräckliga upplysningar om hurudan verkligheten är.

Enligt gällande ersättningsnormer är det inte alls uteslutet att ge ersättning för sveda och värk. Men det står att i undantagsfall skall ersättning utgå för skada som inte är av direkt ekonomisk art. Det är den bestämmelsen som vi i departementet efter förra årets riksdagsdebatt i denna fråga ansåg oss kunna tillämpa på ett mycket generöst sätt.

Så snart vi har haft några ersättningsfall har vi lämnat uppgifter därom till TT, och vänligt nog har man även nämnt dessa i TV och i tidningarna. Det kan alltså inte vara så att allmänheten är okunnig om att det finns möjlighet att få ersättning även för sveda och värk.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att replikera fröken Mattson.

Jag kan inte underlåta att reagera när fröken Mattson vill avvisa polismännens krav på ersättning under hänvisning till att en helt annan yrkesgrupp, nämligen stuveriarbetarna, också har ett farligt yrke. Jag betvivlar inte alls att stuveriarbetarna löper stor risk för olycksfall i arbete. Jag missunnar dem inte heller på något sätt det skadestånd som de kan få -- tvärtom. Den nya skadeståndslagen har i rätt stor utsträckning tillgodosett deras önskemål, även om jag nog tycker att LO:s krav i det sammanhanget på skadestånd från arbetsgivare oberoende av vållande borde ha genomförts.

Men det är en annan, avgörande skillnad mellan stuveriarbetarna och polismännen i detta sammanhang. En stuveriarbetares skadeståndskrav riktas i regel mot en arbetsgivare som har ekonomiska möjligheter att

Onsdagen den
28 februari 1973

Ersättning för personskador på grund av brott

betala skadestånd. Det leder till att stuveriarbetaren får ut ersättning. En polisman däremot som blir misshandlad i tjänsten har ofta ett skadeståndskrav mot en person som antingen är okänd eller som annars inte har förmåga att betala skadestånd. Det är då som polismannen kan bli lidande ekonomiskt, och det är då som denna ersättningsrätt behövs.

Nu säger justitieministern att i tre fall har skadade polismän fått full ersättning efter den skönsrättsliga prövning som justitiedepartementet företar. Det kan betyda antingen att det har förelagat ömmande omständigheter i polismännens fall eller att den restriktiva tillämpningen i fråga om ersättning för sveda och värk ändå har medgivit full ersättning i de fallen. Men det kan naturligtvis också betyda att justitieministern i realiteten har frångått sin tidigare uppfattning och numera är villig att betala polismän full ersättning för den skada som de inte kan få ersatt på annat sätt, även om det gäller sveda och värk och oberoende av om det föreligger ömmande omständigheter eller inte. Om det förstnämnda är fallet, då är den princip som departementet har fortfarande felaktig enligt min mening. Då är det fråga om nådegåvor och inte om rätt till rimlig ersättning. Men om det andra fallet motsvarar verkligheten, nämligen att departementet i själva verket tillämpar sin skälighetsprövning på det sättet att polismännen får full ersättning oavsett ömmande omständigheter och oavsett vad det gäller för slags skada, då innebär det i realiteten att justitieministern har tillgodosett reservanternas krav fastän på en omväg. Och är justitieministern beredd att i fortsättningen ge polismännen full ersättning, då ställer jag frågan varför han inte lika gärna kan klarlägga det genom en rättslig regel, som fastslår detta och ger polismännen den rätt till ersättning som de länge har önskat.

Jag hoppas av två onda ting på det minst onda, nämligen att justitieministern visserligen är villig att betala polismännen det de bör få men av prestigeskäl inte vill tala om detta i en uttrycklig rättsregel. I så fall får vi väl vänta tills kravet är moget för förverkligande.

Jag skall i alla fall ge justitieministern ett ärligt erkännande för att han ändå har en viss förståelse för polismännens önskemål. Det är glädjande.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var en lång rad yrkeskategorier som riksdagen tänkte på när den i fjol instämde med lagutskottet som hade haft att ta ställning till förslaget om skadeståndslag. Man sade då att de i görligaste mån borde få det ekonomiska skyddet genom generella åtgärder, som verkade likformigt för alla yrkesgrupper. Riksdagen kom särskilt att nämna en utbyggnad av yrkesskadeförsäkringen och kompletterande ersättningsanordningar i form av kollektiva försäkringar. Jag citerade alltså direkt vad riksdagen beslutade, herr Ernulf.

Till sist vill jag, herr talman, slå fast att vi, när vi behandlat det här ärendet i utskottet, har fått alla de informationer som behövs för att ta ställning i frågan. Jag vill peka på att vi på s. 3 i betänkandet mycket noggrant redovisar att ersättning för sveda och värk har utbetalats i ett inte obetydligt antal fall — i ett av dem med 20 000 kronor.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Fröken Mattson tog upp frågan om bl. a. varvsarbetarna och menade att det fanns många andra grupper som också skulle behöva ha rätt till ersättning.

Visst har det blivit bättre på det här området. Jag är den förste att medge att man på ett generöst sätt har löst de hittillsvarande problemen, och det har också Polisförbundet uttryckt sin glädje över. Men vad som är väldigt angeläget är att de här frågorna på något sätt regleras i lag, så att polismännen vet att de har den här rätten och verkligen kan få ersättning utan att det skall behöva vara en efterhandsprövning i varje särskilt fall av om ersättning skall utgå eller inte. Av den anledningen vill jag gärna peka på vad vi har skrivit i reservationen 2 på s. 8 i betänkandet: "Det bör i detta sammanhang beaktas att polismännen -- även om också andra grupper av arbetstagare löper påtagliga faror i sin tjänsteutövning -- måste anses stå i särställning i riskhänseende med hänsyn till polisarbetets speciella art och till skyldigheten att ingripa också i särskilt farofyllda situationer."

Vi har senast i kväll upplevt ett sådant fall: en polisman har blivit skjuten i en Stockholmsförort. Han har varit tvungen att gå in i den här situationen på grund av sitt speciella yrke. Det är alltså farligare än andra yrken.

Jag har ingenting emot att man utvidgar ersättningsrätten och ger ett skydd även till andra, men kräver vi insatser av speciellt farlig art, bör vi också i lag tillförsäkra de utsatta polismännen den trygghet det innebär att ha rätt till ersättning vid uppkomna skador i tjänsten.

Till slut, herr talman: Det finns också en annan sida av det här problemet, nämligen frågan om rekryteringen till polisen. Om vi inte klarar upp den här ersättningsfrågan, kan vi riskera att få ytterligare problem med rekryteringen. Vi har ju haft det problemet speciellt här i Stockholm, där det nu är några hundra vakanser. Jag tror att en sådan här ur polismännens synpunkt negativ inställning kan verka hämmande på rekryteringen. Trots att man alltså har varit generös, herr justitieminister, vid bedömningen så måste ersättningsfrågan prövas i efterhand, och det är det som polismännen upplever som negativt. Det borde vara i lag fastslaget om den här ersättningen skall utgå eller inte.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 3 mom. B röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	148
Nej	—	140
Avstår	—	2

Mom. C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 3 mom. C röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	147
Nej	—	140
Avstår	—	2

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Rätt till ersättning ur kvarlåtenskap för vård av den avlidne

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 1 i anledning av motion om rätt till ersättning ur kvarlåtenskap för vård av den avlidne.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:273 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Eriksson i Bäckmora (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av möjligheterna att i ärvdabalken införa en bestämmelse som tillförsäkrade familjemedlem, hushållerska eller annan den avlidne närstående person skälig ersättning ur boets behållning för vårdarbete som utförts, trots att ej avtal funnits.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap för
vård av den avlidne*

Reservation hade avgivits av herrar Svanström (c), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c), Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:273 hos Kungl. Maj:t begärde utredning av möjligheterna att i ärvdabalken införa en bestämmelse som tillförsäkrade familjemedlem, hushållerska eller annan den avlidne närstående person skälig ersättning ur dödsboets behållning för vård av den avlidne.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Wiklund i Stockholm (fp) och Enlund (fp).

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Den fråga som behandlas i lagutskottets betänkande nr 1 om rätt till ersättning ur kvarlåtenskap för vård av den avlidne har varit föremål för överläggning i riksdagen vid ett flertal tillfällen, varför de flesta argumenten för och emot har redovisats och är väl kända. Av den anledningen kommer jag att fatta mig mycket kort.

Det är hemmadöttrarna och andra som jag tänker på i det här sammanhanget. De har många gånger exempelvis på grund av kärlek till sina föräldrar påtagit sig vårduppgifter som de fått ingen eller ringa ersättning för. Det har från deras sida inte varit fråga om direkta krav på ersättning under den tid de vårdade levde, utan deras tanke har varit att de skulle få ersättning en gång i samband med att den vårdade avlider. Tyvärr har det visat sig att då något avtal ej finnes har de haft små möjligheter att på juridisk väg få ut någon ersättning, om icke dödsbodelägarna frivilligt har gått med på att ersättning skall utgå. Möjligheten att gå till domstol innebär för många en psykisk press, och då utgången är synnerligen oviss avstår de i de allra flesta fall från att få ut den ersättning de har rätt till.

Jag är medveten om angelägenheten av att anställningsavtal upprättas i och för undvikande av tvistigheter om ersättning skall utgå eller ej. Jag vill också understryka vad som görs från kommunernas sida – det gäller primärkommuner och det gäller landstingskommuner – i fråga om ersättning till den som vårdar i form av hemsamaritersättning. Detta är bra och det är bara att önska en fortsatt utbyggnad av denna vårdform, som innebär att de gamla så länge som möjligt kan få vara kvar i sina hem och vårdas där. Man kan emellertid inte bortse från att det kan finnas vårdare som inte anser sig böra uppbära ersättning som hemsamarit.

Utskottsreservanterna har liksom vi motionärer ansett att ett tillägg i ärvdabalken skulle införas, innebärande att den som haft vårdnaden av den avlidne oavsett om avtal finnes eller ej kunde göra sina ersättningsanspråk gällande, om vederbörande kan bevisa att det är fråga om vårdarbete och att ingen eller ringa ersättning har utgått. Utskottsmajoriteten har inte velat vara med om att lagsiftningens vägen anvisa möjligheter för en praktisk lösning av denna fråga. Utskottet har bl. a. ansett att förhållandena är så olika att det inte går att åstadkomma enhetliga regler.

Men det går tydligen i Norge. Så sent som i fjol, närmare bestämt den 3 mars 1972, infördes i den norska arvslagen en bestämmelse som ger rätt för hemmavarande barn, som utan ersättning har tagit vård om arvlåtaren, att före arvskiftet utfå ersättning ur boet, om detta kan anses skäligt med hänsyn till omständigheterna. Ersättningens storlek skall avpassas vid en skälighetsbedömning, som bl. a. skall ta hänsyn till den insats vederbörande har gjort, den vårdandes utsikter i arbetslivet, hur stor arvslott vederbörande får vid arvskiftet samt arvingarnas ekonomiska ställning.

Jag tycker att det finns starka skäl för att vi även i vår svenska lagstiftning bör inta en bestämmelse i ärvdabalken av ungefär den lydelse som jag här antytt och som gäller i Norge. Jag vet att det här gäller en mycket liten grupp, men fördenskull bör inte de människorna sättas på undantag. Här är det helt enkelt en fråga om rättvisa.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Svanström m. fl.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LIDGÅRD (m):

Herr talman! Som herr Börjesson i Falköping sade är denna fråga om hemmadöttrarna — som vi litet vanvördigt brukar säga i utskottet — en gammal bekant för kammaren. Det finns dock en liten nyhet denna gång. Min kollega herr Winberg och jag har tidigare tillhört dem som avgivit ett särskilt yttrande, men den här gången har vi anslutit oss till herr Börjessons linje. Herr Börjesson har med praktiska exempel nu övertygat oss om att om vi verkligen vill att någonting skall göras på detta område så bör vi ta litet kraftigare tag än vi gjorde förra gången. Då sade vi bara ungefär så, att när justitiedepartementet någon gång i framtiden ser över ärvdabalken kan man ju också studera denna fråga litet närmare.

Nu tycker vi att den som vill göra någonting i denna fråga bör kunna gå på den Börjessonska reservationen. Jag kallar reservationen så fastän vi är flera som är med om den. Det är ju ändå herr Börjesson som är initiativtagare, den äran skall han ha. Jag har nu blivit övertygad om att vi här har att göra med en rättvisefråga, även om man inte skall förstora hela ärendet.

Jag har också kommit fram till att när vi nu biträder förslaget om en utredning finns det ingenting som tyder på att vi träder någon annans rätt förnär. Däremot kan vi skapa underlag för att åstadkomma rättvisa inom en viss krets arvtagare, och jag tycker det kan vara motiverat att göra det.

Som herr Börjesson framhöll har man infört en lagbestämmelse av detta slag i Norge. Jag är väl inte helt övertygad om att formuleringarna i den lagstiftningen är de allra bästa, men jag hade tänkt att man på justitiedepartementet skulle kunna se över lagtexten och dra upp linjerna litet klarare än i den norska formuleringen. Jag vill alltså inte direkt förordna att vi skriver av den norska bestämmelsen.

Men, herr talman, en sak vill jag understryka: på den väsentliga punkten råder det ingen som helst skillnad mellan majoriteten och

Onsdagen den
28 februari 1973

*Rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap för
vård av den avlidne*

reservanterna i utskottet. Vi är alla övertygade om att de åtgärder som primärt skall vidtas i alla dessa ärenden – de är kanske inte så många – är de som anges i utskottets uttalande förra gången, då man talade om det angelägna i att regelrätta anställningsavtal upprättas, att kommunerna utnyttjar möjligheterna att avlöna vederbörande som hemsamarit och att alla de möjligheter som arbetsmarknadspolitiken erbjuder tillvaratas. Vår reservation är inte något alternativ till detta. Vi är fullt på det klara med att det i första hand är den vägen man skall försöka gå för att tillgodose dessa hemmadöttrar och andra som stannar i hemmet och vårdar sina gamla föräldrar, släktingar och vem det vara må.

Herr talman! Jag yrkar också bifall till reservationen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några få ord till understrykande av det särskilda yttrande som herr Enlund och jag fogat till det här utskotts-
betänkandet.

Vi är naturligtvis fullt på det klara med att det finns s. k. hemmadöttrar, särskilt sådana som inte är barn till den vårdade, som är i behov av offentligt stöd till tryggnad av en rimlig kompensation för sina värdefulla vårdinsatser, som eljest skulle vara ett ekonomiskt ansvar för samhället att bära. Deras ställning som egentliga anställningshavare har av olika, ofta känslomässiga skäl inte klarats upp eller varit en fråga som ständigt uppskjutits. Detsamma har gällt lönefrågan. Vid vårdtagarens dödsfall blir plötsligt de försörjningsmässiga konsekvenserna av dessa förhållanden uppenbara.

Som vi har hört vill motionärerna och reservanterna att s. k. hemmadöttrar skall få det allmännas stöd genom en bestämmelse i ärvdabalken om ersättning ur dödsboets behållning för utförd vård av den bortgångne medan denne var i livet. Som vi sökt påpeka i det särskilda yttrandet löser en sådan eventuell arvsbestämmelse, som av definitions-
skäl torde vara mycket svår att formulera, inte mer än en del av det stödproblem som det här gäller. Felet med motionen är att den nu som tidigare tar sikte på vad som skulle kunna utgå som kompensation för gjorda vårdinsatser först sedan den vårdade avlidit. Det lär för övrigt inte gå att skriva lagtexten så att inte tvistemål även i fortsättningen kan komma att anhängiggöras, t. ex. om vad som skall anses vara skälig ersättning från dödsboet.

Man vinner alltså inte särskilt mycket på den föreslagna lagstiftningen. Det är betecknande att den nya norska arvslagstiftningen i denna angelägenhet, åberopad av motionärerna och i anföranden från talarstolen såsom ett nytt argument, är strängt avgränsad till att gälla enbart vårdare som är hemmavarande barn till den vårdade. Det rör sig alltså inte i den lagstiftningen om s. k. hemmadöttrar i vidare mening – jag tänker särskilt på vad vi brukar kalla för hushållerskor. Det finns för övrigt en rad inskränkningar inskrivna i den nya bestämmelsen i den norska arvslagstiftningen, och jag tror att huvudmotionären, herr Börjesson i Falköping, refererade den fullständigt. Jag hänvisar i det avseendet till s. 6 och 7 i betänkandet.

Det verkligt angelägna är att samhället medverkar till att de s. k.

hemmadöttrarna får en något så när rimlig betalning för sin arbetsinsats redan under vårdtagarens livstid, så som herr Lidgård särskilt underströk, och därtill ett rimligt stöd på ett eller annat sätt efter ett dödsfall, om stöd erfordras.

Vi har i vårt yttrande — liksom utskottsmajoriteten i övrigt — pekat på de sociala omvårdnadsåtgärder som här kan komma i fråga. Jag hänvisar till vad som är upptaget i det avseendet i det särskilda yttrandet liksom i utskottsmajoritetens skrivning. Vi är inte negativa till ett försök att ändra arvslagstiftningen på sätt som motionärerna har tänkt sig, men vi tycker inte att det är påkallat med en särskild utredning därom. Frågan bör uppmärksammas då en översyn av ärvdabalken i stort kan bli aktuell.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Denna motion ingår i herr Börjessons i Falköping serie av motioner. Den förekom genom hela 1960-talet i första lagutskottet, och den har nu funnits med i motionsförteckningen under enkammarriksdagens tre första år. Vi har hört av herr Lidgård att det även denna gång är herr Börjesson som ensam har tagit initiativet till denna motion.

Liksom tidigare vill utskottet betyga sin respekt för dem som utför vårdarbete i hemmet och även för motionären, men utskottet anser dock att det inte är lämpligt att lagstiftningsvägen åstadkomma skäligen ersättning för vårdinsatser på detta sätt genom en hopklumpad och synnerligen oviss löneutdelning ur dödsboets tillgångar först sedan den som åtnjutit vården avlidit.

Svårigheten med en lagreglering hänger inte minst samman med, såsom anförts i tidigare skrivningar och som även anfördes här av utskottets ordförande, att det här inte gäller någon enhetlig grupp. En husföreståndarinnas arbete kan ha varit mer eller mindre omfattande eller behövt. Arbetsinsatsen kan ha betingats av särskilda personliga skäl, och den försörjning i form av bostad, mat, fickpengar, resor m. m. som kan ha utgått kan ha varit av bättre eller sämre beskaffenhet. Den som har utfört arbetet kan ha haft en god egen ekonomi eller kan vara berättigad till arvs- eller testamentslott efter den avlidne.

En strävan vid åstadkommandet av ärvdabalken har varit att göra arvsreglerna så enkla och överskådliga som möjligt så att även lekmän skulle kunna förrätta bouppteckning och medverka vid arvskifte. Vi vet att herr Börjesson är kunnig och har stor praktisk erfarenhet även när det gäller bouppteckningar. Det är därför förvånande att han inte hyser den allra minsta oro över att den lagreglering som han förordar kan bli späckad av så många skälighetsbedömningar och subjektiva hänsyn att en enhetlig rättstillämpning blir otänkbart och att lagen alls inte skulle bidra till att minska antalet processer i dessa frågor.

Det måste anses otidsenligt att ersättningsfrågan skulle regleras först vid den vårdades bortgång. Ekonomiska och andra problem kan inte bli mindre för den som utfört arbetet om t. ex. en husbonde gifter sig med en annan än hushållerskan eller skaffar sig en ny hushållerska, om någon av barnen tar hand om sin mor eller om ett par föräldrar eller en av dem söker sig in på ålderdomshem.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap för
vård av den avlidne*

Nu kanske kan invändas att de som utfört hem- eller vårdarbete men av olika anledningar lämnat det skall få möjlighet att göra sina löneanspråk gällande vid arbetsgivares bortgång. I något fall skulle måhända också inträffa att en hushållerska med egna arvingar avled före husbonden. Då blev det hennes arvingar som fick föra talan vid husbondens bortgång.

Utskottet är av den meningen att det i hem, där det finns ekonomiska möjligheter, bör klart avtalas om ersättningen för hemarbetet. Det är tidsenligt och i linje med samhällsutvecklingen. Därigenom kan säkras en och annan ATP-poäng. Det blir förmånligare sjukpenningssklass vid ohälsa och säkerligen fördelaktigare även från progressiv inkomstkattesympunkt än att i bästa fall få lönen utbetald i en pott i ett avlägset fjärran.

Om husbonden-arbetsgivaren haft vidlyftiga affärer och går i konkurs, skulle med den lagstiftning motionären förordar hushållerskan inte heller då kunna göra några löneanspråk gällande, vilket de kan göra som utfört arbete i andra sammanhang och därför har förmånsrätt till lön vid sådana tillfällen.

Gentemot detta kan givetvis invändas att det i övervägande antalet fall, där vårdinsatser av denna art förekommer, helt enkelt inte finns ekonomiska möjligheter att ge skälig lön till den som utfört vårdnaden. Där finns heller ingenting att ärva. Men det är väl i de fallen som de mest uppoffrande insatserna görs av hemmadottern eller vem det nu är, alltså i de hem där tillgångarna är ringa och inkomsterna små och allt följaktligen går åt för den dagliga hushållningen.

Här går det att i verklig mening tala om ett osjälviskt utfört vårdarbete, men i dessa fall kan motionärens förslag tyvärr inte bidra till något ökat mått av rättvisa. Här får man nog lita till samhällsliga sociala åtgärder. Hembjälpn i kommunerna har under senare år byggts ut, och även anhörig som utfört samarituppgifter får numera timersättning för utfört arbete. När långtidssjuka personer vårdas i hemmen utgår ersättning från landstingen. Även de större möjligheterna att erhålla förtidspension kan komma väl till pass för den som utfört arbete i hemmet men som råkar i en besvärlig situation och kanske har svårt att hävda sig på den öppna arbetsmarknaden, om hemmet av någon anledning upplöses.

KSA-utredningen har nämnts här. Där har föreslagits att även vårdarbete som utförs i hemmet och inte medför så mycken lön skall vara kvalificerande för kontant arbetsmarknadsersättning, om inte vederbörande kan få annat arbete i öppna marknaden.

Det erinrades om att denna motion förekommit vid många tidigare riksdagar men aldrig vunnit bifall. Det är möjligt att dess tillskyndare menar att den kan komma att verka såsom droppen som urholkar stenen. Utskottet är dock snarare av den meningen att det är samhällsutvecklingen och det sociala reformarbetet som har urholkat motionen och med åren gjort den allt mindre aktuell. Det är fara värt att ett bifall till motionen i dag skulle bidra till att konservera en förlegad samhällsuppfattning och bli ett hinder för arbetsersättning, tjänstepension och sjukförsäkring till människor som väl mest av alla behöver bli i tillfälle att utverka dessa rättigheter.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Onsdagen den
28 februari 1973

*Rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap för
vård av den avlidne*

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag vill försäkra utskottets talesman herr Svedberg att jag inte hyser någon som helst oro, om reservationen eventuellt skulle segra vid kommande omröstning.

Jag har erfarenheter från det praktiska livet vilka har gjort att jag har engagerat mig i den här frågan. Jag skall inte dra fram några exempel nu – men jag kan göra det, om så erfordras. En uppenbar orättvisa har blivit begången mot just en sådan hemmadotter som det här talas om. Hon har fått ingen eller blott ringa ersättning för sitt vårdarbete, eftersom hon har delat lika med de övriga dödsbodelägarna.

Herr Wiklund i Stockholm säger att man inte löser problemet helt genom ett bifall till motionen. Nej, det gör man visserligen inte, men man kan lösa det delvis. Faktum är att tvist kan uppstå – förslaget som sådant undanröjer ju inte helt möjligheterna till tvist mellan dödsbodelägarna; det är fullständigt riktigt – men möjligheterna för dem som utfört vårdarbetet måste framstå som större, om det finns en bestämmelse i ärvdabalken som kravet kan grunda sig på. Den som har haft med praktiskt bouppteckningsarbete att göra vet att boets tillgångar och skulder vid bouppteckningen skall antecknas sådana som de varit vid dödstillfället. Om något avtal inte upprättats, dvs. om det föreligger ett krav från en dödsbodelägare om ersättning, och om detta krav inte kan stödjas med regelrätt avtal, godtas ersättningskravet icke av tingsrätten, även om samtliga dödsbodelägare skulle acceptera detsamma. Det anses nämligen då inte vara fråga om den avlidnes skuld som sådan.

Herr talman! Jag skall inte på något sätt förlänga debatten ytterligare; jag har tidigare många gånger debatterat frågan i riksdagen, varför jag nu avstår därifrån. Men jag kommer inte ifrån att det här gäller ett rättvisekrav. Det är ett rättvisekrav att, när det finns tillgångar i ett dödsbo, den som välgrundat och välmotiverat kan styrka att det föreligger en fordran gentemot dödsboet också skall få göra sin fordran gällande. Visst har den norska lagstiftningen sina brister, men bara det att man i den norska lagstiftningen ger denna möjlighet, som jag har eftersträvat att vi skall få in också i den svenska lagstiftningen, är ett bevis på att man där är inne på samma tankegångar som de jag här har fört fram.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svanström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Falköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkan-
det nr 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Falköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	169
Nej	—	109
Avstår	—	9

§ 6 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

Nr 2 i anledning av motion om beaktande av försäkringsfrågor vid översynen av giftorättsinstitutet

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 1 med anledning av förslag i propositionen 1973:1 bilaga 23 om beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1973/74

Nr 2 med anledning av motion angående krigsplaceringen av värnpliktiga lantbrukare

Nr 3 med anledning av motion om höjning av den nedre åldersgränsen för vapen- och stridsövningar

Nr 4 med anledning av motion om tjänstgöring i internationellt biståndarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst

Nr 5 med anledning av motion om förbud mot civilförsvarsförråd i skolor och ålderdomshem

Nr 6 med anledning av motion om anstånd med repetitionsövning vid barns födelse

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Anslag till vägar, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att i fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen framställes yrkanden beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter i betänkandet, vid vilka under överläggningen framstälts särskilda yrkanden.

Punkten 2

Om anslag till Drift av statliga vägar

Vid denna punkt hade behandlats motionerna

1973:743 av herr Ernulf (fp) vari hemställda att riksdagen skulle under vederbörlig anslagspost anvisa ett tilläggsanslag för innevarande budgetår om 5 miljoner kronor för drift av statliga vägar inom Älvsborgs län,

1973:746 av herr Fälldin m. fl. (c) vari såvitt nu var i fråga (punkten 1) hemställda att riksdagen till Drift av statliga vägar på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 50 miljoner kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen samt

1973:1382 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari såvitt nu var i fråga (punkten 1) hemställda att riksdagen under vederbörlig anslagspost anvisade ett tilläggsanslag för innevarande budgetår om 4 miljoner kronor för underhåll och förbättring av statliga vägar inom Gävleborgs län.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:743, 1973:746, punkten 1, och 1973:1382, punkten 1.

Reservation hade avgivits

1. av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Dahlgren (c), Persson i Heden (c), Sellgren (fp) och Håkansson (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:746, punkten 1, och i anledning av motionerna 1973:743 och 1973:1382, punkten 1, till Drift av statliga vägar på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 50 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Punkten 3

Om anslag till Bidrag till drift av enskilda vägar m. m.

Vid denna punkt hade behandlats motionen 1973:746 av herr Fälldin m. fl. (c) vari såvitt nu var i fråga (punkten 2) hemställda att riksdagen till Bidrag till drift av enskilda vägar m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 15 miljoner kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:746, punkten 2.

Reservation hade avgivits

2. av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Dahlgren (c), Persson i Heden (c), Sellgren (fp) och Håkansson (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:746, punkten 2, till Bidrag till drift av enskilda vägar, m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Punkten 4

Om anslag till Järnvägar m. m.

Vid denna punkt hade behandlats motionen 1973:1354 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen till Järnvägar m. m. på

tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett investeringsanslag av 50 miljoner kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1354.

Reservation hade avgivits

3. av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Dahlgren (c), Persson i Heden (c), Sellgren (fp) och Håkansson (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1354 till Järnvägar m. m. på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 anvisade ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande anslagen till Drift av statliga vägar, Bidrag till drift av enskilda vägar m. m. och Järnvägar m. m. av herrar Clarkson (m) och Komstedt (m).

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Under de senaste månaderna har det varit en ganska egenartad dialog mellan kommunikationsministern å ena sidan och vägverkets generaldirektör å andra sidan. Kommunikationsministern säger att väganlaget till byggande av vägar hålls på oförändrad hög nivå. Han säger också att vägstandarden successivt förbättras. I statsverkspropositionen pekar han som en särskilt fin omständighet på att antalet grusvägar nu är avsevärt mycket mindre än år 1950, alltså för 22 år sedan. Han säger vidare att axel- och boggitrycket har höjts – bärigheten har höjts på våra vägar. Det är sant, men det beror inte endast på att vägarna har förbättrats utan också på att man har höjt bärigheten utan att förbättra vägarna i motsvarande grad.

Vägverkets generaldirektör däremot har bedrivit en mycket omfattande informationsverksamhet och sagt att det försiggår en kapitalförstöring på våra vägar. Han har också sagt att de medel som anslås inte räcker till för att ens hejda en fortsättning av kapitalförstöringen.

I den framställning som vägverket gjort om anslag för kommande budgetår säger vägverkets styrelse, och det har man strukit under: *"Anslaget till drift av statsvägarna måste ha sådan storlek att en godtagbar servicenivå upprätthålls och att det finns tillräckliga medel för att åtminstone kompensera den årliga förslitningen av vägnätet. Den pågående kapitalförstöringen måste hejdas."* Man ger exempel på hur utvecklingen har varit och säger att 27 procent av asfaltbeläggningen var undermålig år 1966. År 1971 var det 40 procent. På bara fem år hade alltså andelen undermålig asfaltbeläggning på våra vägar ökat från 27 procent till 40 procent. I denna vägverkets framställning sägs också att år 1972 kunde man bara sätta i stånd en tredjedel av förslitningen på asfaltbanorna på vägarna samt att man år 1973 hoppas kunna sätta i stånd hälften av den förslitning som inträffar på vägarna samma år.

Nu är det sant att departementschefen för nästa budgetår föreslår en ökning med 110 miljoner kronor för driften av vägar. Man tycker att det låter väldigt mycket, men vägverkets generaldirektör har framhållit att

denna ökning, som kan se väldigt stor ut, inte ens räcker för att hejda den pågående kapitalförstöringen, utan att denna kommer att öka.

I en TV-intervju den 2 februari sade generaldirektör Olhede att det behövs 90 miljoner kronor ytterligare för att kapitalförstöringen skall kunna hållas oförändrad. I sin föredragning inför trafikutskottet sade generaldirektören, att det kan tänkas att man under vissa, mycket gynnsamma omständigheter skulle kunna klara sig med 50 miljoner kronor extra för att åstadkomma ett oförändrat läge och hejda en fortsatt kapitalförstöring.

Men, säger någon, här tillförs ju stora pengar genom arbetsmarknadsverket, vi får stora pengar genom beredskapsarbeten. Javisst är dessa pengar välkomna och innebär att man kan göra mycket värdefulla insatser. Men dessa går i huvudsak till byggande av vägar. Då generaldirektör Olhede tar det för vägverket mest gynnsamma alternativet – han har då räknat in pengarna från arbetsmarknadsverket – räknar han med att kunna klara sig med 50 miljoner kronor för att åstadkomma status quo. Då är fortfarande hela den stora eftersläpningen kvar. Han skall då för det första få 100 miljoner kronor från arbetsmarknadsverket till drift av vägar. För det andra skall såväl prisstegringar som löneökningar år 1974 inte bli mer än 5 procent. För det tredje skall det bli ytterligare en mild vinter.

Herr talman! Vi har nu en stor arbetslöshet och den har vi diskuterat i dag. Vore det då inte rimligt och skäligt att vi här på tilläggsstat beviljar de 50 miljoner kronor som folkpartiet och centerpartiet begär? Det är bara dessa två partier som står för reservationen, men jag skulle faktiskt vilja vädja till kammarens ledamöter att stödja denna reservation. Det finns ett stort behov på detta område. Det finns en outnyttjad kapacitet. Vi behöver anslå medel för att minska arbetslösheten, och då tycker jag att det vore mycket välmotiverat om kammarens ledamöter stödde reservationen på denna punkt.

Herr talman! I betänkandet behandlas också en motion om drift av enskilda vägar. Där har kommunikationsministern för nästa år föreslagit en ökning på 15 miljoner kronor. Men av vägverkets framställning framgår det att man då hade 900 ansökningar om underhåll för enskilda vägar. Detta antal har för resten nu stigit till ungefär 1 000. Här hade man alltså inte fått några som helst bidrag. Men man säger också att för de vägar som hade bidrag har medlen varit mycket otillräckliga och resultaten har blivit, säger man, att igångsättningsarbeten såsom ombyggnad eller förstärkning av broar och trummor och trafiksäkerhetshöjande punktåtgärder inte kunnat utföras, varför en genomgående standardsänkning skett. Detta gäller alltså de vägar som har fått bidrag.

Statens vägverk säger vidare

att de ökade kostnaderna för väghållarna på grund av den ökade trafiken endast till viss del kunnat kompenseras

att några bidrag till redskapsanskaffning inte kunnat utgå sedan 1970

att statsbidrag till drift av nya färjleder och nya vägförbindelser inte kunnat utgå sedan 1970

att någon utökning av bidragsgivningen till för fritidstrafiken viktiga vägar inte kunnat göras sedan 1970

att indragning av redan beviljade underhållsbidrag till vissa vägar aktualiserats

att vägghållarna ökar trycket på att vissa enskilda statsbidragsvägar överförda till statsvägar

att vägverkets strävan att överföra vissa trafiksvaga statsvägar till enskilda statsbidragsvägar inte går att genomföra.

Det är alltså vägverket som talar om svårigheter som uppstått på de vägar som har fått bidrag. Dessutom hade man alltså 1 000 vägar som inte hade fått några bidrag.

Om man nu får de 15 miljoner kronor i tilläggsstat som vi har begärt i våra motioner skulle man kunna arbeta bort kön i väsentliga områden. Detta är väl också mycket motiverat i dessa arbetslöshetstider.

Man har för närvarande, säger vägverket, iståndsättningsarbeten som väntar och vilka uppgår till 100 miljoner kronor. I nuvarande takt skulle det ta 28 år att få bort detta uppdämda behov. Om vi nu ger 15 miljoner kronor på tilläggsstat också i år, skulle detta vara ett mycket verksamt bidrag. Det är motiverat inte minst med tanke på det stigande fritidstrafiken och den ökade pendeltrafik som vi har att räkna med i våra tätorter.

Dessutom tillkommer en sak: Kommunikationsministern har på riksdagens begäran — även om kommunikationsministern är finkänslig nog att inte omnämna riksdagens initiativ i statsverkspropositionen — uppdragit åt vägverket att göra en utredning för att utröna om man inte kan förbättra statsbidragsbestämmelserna för de enskilda vägarna. Men om det skall bli förbättrade bestämmelser — jag antar att det är det som kommunikationsministern avser — kommer det att behövas ytterligare medel, och då är det väl utomordentligt välmotiverat att bevilja det nu aktuella anslaget på tilläggsstat för att få bort en del av kön till dessa bidrag.

Vidare, herr talman, finns det en tredje punkt i betänkandet, nämligen en motion om anslag på tilläggsstat för SJ på 50 miljoner kronor. Kommunikationsministern säger på s. 1 i huvudtiteln följande: "Genom de investeringsanslag som årligen anvisas har SJ också getts möjlighet att anpassa och vidga ut sin verksamhet för de transporttjänster där företaget bör ha möjlighet att göra sig gällande."

Det låter ju mycket tillfredsställande. Men när SJ:s generaldirektör besökte trafikutskottet pekade han på att de investeringar som SJ nu föreslås få för nästa budgetår reellt sett endast är 70 procent av de investeringar som SJ beviljades 1964/65. Man har alltså kraftigt minskat det reala investeringsutrymmet för SJ. Vi bör också här tänka på att det ju råder arbetslöshet och att sysselsättningen då bör stimuleras. SJ framhåller framför allt de behov som föreligger av förbättringar av broar — en del är 60–80 år gamla och måste åtgärdas av säkerhetsskäl — av rälsbyten, utbyten av föråldrade omformaraggregat osv. Här skulle de 50 miljoner som vi föreslår verkligen göra mycket stor nytta. Vi kan inte å ena sidan kräva av SJ att företaget skall bli bättre och bättre och å andra sidan inte ge det investeringsmedel när de verkligen behövs.

Vi har från vårt parti, herr talman, väckt en motion om åtgärder som på nytt skall göra SJ till hela svenska folkets järnväg. Den motionen

behandlas i ett senare sammanhang, och jag skall inte ta upp den nu, men jag tycker att vi kan se till att det blir en god början genom att bevilja SJ det nu aktuella anslaget på tilläggsstat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de vid trafikutskottets betänkande fogade reservationerna 1, 2 och 3.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Som utskottets ordförande här framhållit har alla som följt debatten om väganslag kontra vägunderhåll knappast kunnat undgå att lägga märke till den förkrossande stora enighet som råder om att det nuvarande förhållandet är oacceptabelt. Det förekommer en stor kapitalförstöring genom att vägarna inte kan underhållas i den takt som förslitning sker, vilket betyder en nationalekonomisk förlust.

Det finns en bred uppslutning omkring uppfattningen att dessa dåligt underhållna vägar utgör en trafikfara och att många av de trafikolyckor som nu inträffar kan tillskrivas det dåliga vägunderhållet. Det råder vidare stor enighet om uppfattningen att det dåliga vägnätet förhindrar en aktiv regionalpolitik.

Vad jag här har sagt är så självklara saker att det inte borde råda några delade uppfattningar om nödvändigheten av att förändra dessa förhållanden genom en högre anslagstilldelning. Ändå är det här meningarna går isär. Centerpartister och folkpartister i utskottet är reservanter i detta ärende, eftersom en majoritet anser att den anslagstilldelning som regeringen föreslagit är riktig och icke skall eller kan förändras. Man gömmer sig bakom det faktiska förhållandet att vägarna tillföres nya pengar genom arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder. Det är riktigt att detta totalt ger vägverket större möjligheter att underhålla vägnätet, men man glömmer att trots dessa ekonomiska förstärkningar har vi fortfarande den situation som jag inledningsvis redogjorde för.

Eftersom jag är medveten om att här finns en majoritet som nu tillåter och tillstyrker den fortsatta kapitalförstöringen, som tillåter en ökande trafiksäkerhetsrisk, som tillåter att regionalpolitiken inte kan förverkligas så snabbt som det är önskvärt, så inser jag det meningslösa i att vid den här tidpunkten föra en lång debatt och en stor argumentering kring de här frågorna. Dessutom har vi ju om någon månad att ta ställning till anslagsnivån för budgetåret 1973/74, och vi får väl hoppas att vi då skall kunna föra debatten vid en tidpunkt som gör att vi har bättre tid på oss.

Herr talman! Jag avstår från ytterligare argumentering och yrkar bifall till reservationen 1 vid punkten 2 i trafikutskottets betänkande nr 3, vilken innebär en anslagshöjning på ytterligare 50 miljoner kronor till drift av allmänna vägar.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Visst bygger vi för litet nya vägar här i landet och visst underhåller vi dem vi har alldeles för dåligt. Medan antalet bilar och mängden godstransporter bara växer, sjunker våra insatser för ett motsvarande vägnät på ett oroväckande sätt. Läget kommer mycket snart att bli ohållbart. I sak är vi alltså från moderata samlingspartiet djupt överens med reservanterna från centern och folkpartiet, när de begär

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

kräftigare insatser för att bättra på det svenska transportnätet. Men det rådande statsfinansiella läget medger inga ökade insatser för vägar och järnvägar i Sverige utan höjda skatteuttag, och sådana vill vi inte medverka till. Inte heller är det vårt fel att det statsfinansiella läget är så dåligt som det är. Den "åran" får socialdemokraterna ensam ta åt sig.

Det krävs ett helt nytt grepp för att komma till rätta med problemet. Att plöttra med några miljoner eller några tiotal miljoner hit eller dit till förmån för underhållet av statliga respektive enskilda vägar eller med statens järnvägars investeringsanslag är föga meningsfullt. Ett nytänkande är nödvändigt. Ett sådant förs fram i mina partikolleger herrar Brundins och Lothigius' motion nr 1343 vid årets riksdag. I den aktualiserar tanken att via upptagandet av lån på den internationella marknaden av storleksordningen två miljarder för byggande av avgiftsbelagda motorvägar frigöra medel ur den ordinarie budgeten för underhåll och nybyggande av vägar i vårt land. Motionen kommer snart upp till behandling här i kammaren och blir då säkert föremål för en omfattande debatt, och jag vill i kväll inte föregripa den debatten utan nöjer mig med att här bara omnämna de stora möjligheter som tankarna i motionen öppnar. Vägar som inte bara blir rikare förgrenade utan trafiksäkrare och effektivare skulle bli resultatet av ett bifall till den motionen.

Herr talman! Jag yrkar med dessa ord bifall till trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Vad som tidigare sagts i den här debatten om de allmänna vägarna gäller lika visst också det enskilda vägnätet. Man kan t. o. m. säga att i vissa avseenden är det enskilda vägnätet sämre än det statliga. Det finns många vägkilometer som inte får något som helst statsbidrag. Det enskilda vägnätet representerar mer än 200 000 vägkilometer. Av dessa får ca 62 000 kilometer statsbidrag. De övriga 140 000 vägkilometerna får klara sig utan statligt stöd. Antalet ansökningar från vägföreningar och vägsamfälligheter om underhållsbidrag ökar ständigt, utan att myndigheterna kan utanordna medel — på grund av för lågt tilltaget anslag i statsbudgeten. Anslagsansökningarna ökar jämt och ständigt. Ca 1 100 dylika ansökningar ligger i nuläget på hög hos vägmyndigheterna ute i länen, och inget kan göras häråt. Antalet ansökningar bara ökar. Det gäller sålunda att redan under innevarande budgetår på tilläggsstat II öka anslaget till det enskilda vägnätets underhåll, så att inte ett stort antal enskilda vägar helt ställs utanför bidrag.

Centern har därför i en partimotion, nr 746 till årets riksdag, hemställt om en anslagsökning på 15 miljoner kronor till det här ändamålet. Jag behöver väl knappast nämna det enskilda vägnätets betydelse för den allmänna samfärdseln och för näringslivet i sin helhet. Såväl bebyggelse i anslutning till råvarutillgångar som transport av råvaror, såsom skogsprodukter och jordbruksprodukter, är skäl nog för att vi skall ha ett väl underhållet enskilt vägnät. De många pendlarna till arbetsort från bostadsort färdas i allmänhet över många vägkilometer enskild väg, fritidsboendet inte heller att förglömma. Skolbarntransporter går också

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

ofta på enskilda vägar, och inte minst här kommer säkerhetsfrågorna in i bilden. Jag vill också tillägga att det torde vara fel att kommunerna skall bli tvingade att svara för sådana kostnader som statsverket skall svara för och som skall täckas av bilskattemedel.

Herr talman! En uppräknig av anslaget till det enskilda vägnätets underhåll i enlighet med vad centern har föreslagit i motionen 746 är sålunda klart motiverad. Jag yrkar därför med dessa få ord bifall till reservationen 2 i detta betänkande. Jag vill också yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! I praktiskt taget alla anslagsfrågor är det ett privilegium för oppositionen att bjuda över vad regeringen har föreslagit. Detta bekräftas inte minst beträffande det ärende som vi just i kväll behandlar, som gäller anslag på tilläggsstat II under innevarande budgetår.

Självfallet föreligger ett behov av förstärkningar på olika områden, men dessa behov får ses mot bakgrund av den utvärdering som det ankommer på regeringen att göra av anslag till olika aktiviteter inom samhället. Visst spelar vägarna en mycket avgörande roll i kommunikationerna, det är en självklar sak, men det bör också erinras om att det anslås stora belopp till både vägbyggandet och vägunderhållet som sådant. Det har erinrats om — det är alldeles riktigt, och jag vill understryka det — att man inte minst av beredskapsskäl har anslagit stora belopp, som har kommit vägbyggandet till godo under innevarande budgetår.

Vi får inom kort, som herr Dahlgren mycket riktigt sade, tillfälle att ta ställning till vägfrågorna igen mot bakgrund av det förslag som är redovisat i statsverkspropositionen. Jag tycker då att det är ganska onödigt att vid denna tidpunkt ta upp en längre debatt om just de spörsmål som återfinns i trafikutskottets betänkande nr 3. Det finns mycket att erinra mot vad som sagts av utskottets värderade ordförande och herr Dahlgren, mot den märkliga motivering som herr Clarkson redovisade och mot herr Perssons i Heden resonemang om de enskilda vägarna. Jag skall emellertid avstå därifrån. Vi får som sagt tillfälle att inom kort återkomma till hela denna problematik. Det är min förhoppning att vi då också skall få möjlighet att diskutera det utskotts-betänkandet vid en lämpligare tidpunkt som gör det möjligt för oss att bättre penetrera problemen.

Med dessa ord yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I motionen 743 har jag yrkat på ett anslag om 5 miljoner kronor på tilläggsstat för det pågående budgetåret för att förbättra vägunderhållet i Älvsborgs län. Utskottets majoritet har avvisat yrkandet, men reservationen 1 tillgodoser i viss mån motionens önskemål genom sitt förslag om 50 miljoner kronor att fördelas på vägunderhållet i hela landet.

Orsaken till att jag i min motion har begränsat yrkandet till Älvsborgs län är att jag bäst känner till förhållandena i det länet. Som jag framhållit

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

i min motion anges i 1970 års vägplan för Älvsborgs län att bara 25 procent av länsvägarna hade fullgod standard och 25 procent hade godtagbar standard. Hela 50 procent hade en standard som inte är godtagbar.

Med nuvarande snåla anslagstilldelning försämras dessutom vägnätets standard successivt. Underhållsanslagen måste i första hand användas för att hålla riksvägarna i godtagbart skick. Följden blir att underhållet av andra vägar blir eftersatt. Försämringen har gått så långt att vägmyndigheterna talar om en ren kapitalförstöring. Det innebär alltså att det kommer att bli mycket dyrare att i efterhand reparera bristerna i vägunderhållet än att nu bota dem.

Det är klart att kommunikationerna på detta sätt försvåras både för näringslivets transporter och för annan trafik. Underhålliga vägar blir också trafikfarliga, och många olyckor måste skrivas på det eftersatta vägunderhållets konto. Inte minst betänkligt är detta när det gäller skolskjutsarna. Det har t. o. m. inträffat att en skolbussförare har vägrat att fortsätta körningen när vägen varit alltför uppenbart trafikfarlig. När skolmyndigheterna genom att lägga ned lokala skolor tvingar föräldrarna att skicka sina barn långa vägar med bilskjuts, skall de åtminstone inte behöva oroa sig över att vägarna är trafikfarliga.

En fungerande regionalpolitik förutsätter godtagbara kommunikationer, inte minst när det gäller vägarna. Jag har övertygat mig om att det i Älvsborgs län finns en beredskapsplan för vägarbeten som kan sättas i gång med kort varsel. Det tycks också finnas en viss outnyttjad kapacitet hos vägmyndigheten. Ökade vägarbeten skulle också ge anledning till välkomna nyanställningar och ökad sysselsättning, t. ex. för åkeriägarna i länet som har brist på arbete.

Det är alltså fråga om åtgärder som förr eller senare måste vidtagas. Det blir billigare om man vidtar dem nu än om man uppskjuter dem. De förbättrar arbetsmarknadsläget.

Sammanfattningsvis skulle man alltså kunna ge företagen och invånarna bättre vägar, undvika kapitalförstöring med därav följande höga kostnader i framtiden och inte minst förbättra sysselsättningen i länet. Jag beklagar att utskottets majoritet har slagit dövörat till för sådana omständigheter.

Folkpartiet och centerns representanter har emellertid i reservationen 1, som jag nyss nämnde, i viss utsträckning tillgodosett motionsyrkandet, och jag yrkar därför bifall till den reservationen.

Jag kommer också, herr talman, att rösta för bifall till reservationerna 2 och 3.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Utskottets värderade vice ordförande sade att vi får tillfälle att diskutera vägfrågorna längre fram under riksdagen, och därför ville han inte nu ta upp någon större debatt. Det är ju sant att vi får tillfälle att diskutera anslagen för nästa budgetår, men det är nu vi har det sista tillfället att diskutera anslag på tilläggsstat för innevarande budgetår. Det är nu vi har den stora arbetslösheten. Det är nu vi skulle kunna göra en stor insats dels för att öka sysselsättningen, dels för att tillgodose de

mycket angelägna behov som jag har dokumenterat såväl på vägsidan som på järnvägssidan. Det är därför jag vädjar till kammarens ledamöter att stödja reservationerna.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Aldrig tidigare har det satsats så mycket pengar under ett budgetår på vägbyggnader och vägunderhåll som under det innevarande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill hänvisa till vägverkets framställning och till den föredragning som vägverkets generaldirektör hade inför trafikutskottet. Enligt denna räcker de anslag som nu ges icke till för att hejda den pågående kapitalförstöringen på vägarna.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Vilken myndighet har fått hela sitt äskande fullt tillgodosett?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Ingen myndighet, det ligger i sakens natur. Men vilka myndigheter är det som har sagt att den nuvarande anslagstilldelningen medför en kapitalförstöring?

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 179
Nej -- 102
Avstår -- 5

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

Onsdagen den
28 februari 1973

*Anslag till vägar,
m. m.*

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	181
Nej	—	100
Avstår	—	5

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	179
Nej	—	100
Avstår	—	4

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 8 Herr tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 2 och 5, trafikutskottets betänkande nr 4 samt civilutskottets

betänkanden nr 1- 4 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Nr 32

Onsdagen den
28 februari 1973

---

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 0.05.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert